

ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΕΤΟΣ ΣΤ'.
ΑΡΙΘ. 62

Ἐν Πειραιεὶ Φεβρουάριος
1890

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΠΑΝΟΡΘΩΜΑΤΑ¹

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΚΡΕΜΟΥ

Ζ'.

Ἡ μάχη τῆς Σκάλας

Περὶ τῆς μάχης τῆς Σκάλας θέσεως κειμένης μεταξύ τῆς Ἀμπλιανῆς, — ἐν ἣ ἐγένετο (13 Ἰουλίου 1824) ἡ ὀλεθρία τοῖς Τούρκοις μάχη, — καὶ τῆς Ἀμφίσσης ὃ μὲν Χριστοφόρος Περραιβός² γράφει τάδε: «Εἶπομεν ὀπισθεν ὅτι τὸ στρατόπεδον τοῦ μετοχίου ἀνέφερε πρὸς τὴν διοίκησιν ἐγγράφως τὰς ἀνάγκας του, ἐξ ὧν πολλὰ ὀλίγας ἔλαβε καὶ μικρὰς χρείας ἐθεράπευσεν. Ἐν τοσοῦτῳ οἱ Ἕλληνες βεβαρυμένοι ἀπὸ τὴν γυμνότητα, ἀδιακόπους βροχὰς καὶ ψυχῆς, κοιμώμενοι εἰς τὸ ὑπαιθρον, βλέποντες ὅτι οἱ Τούρκοι μέλλουν νὰ χειμάσουν εἰς τὴν Ἀμφισσαν καὶ ἐπιλοίπους θέσεις, ἀναπαυόμενοι εἰς οἰκίας καὶ τροφὰς λαμβάνοντες ἀνάως παρὰ τῆς Θεσσαλίας, ἀπεφάσισαν νὰ φήσωσι τὸ στρατόπεδον τοῦ μετοχίου καὶ χειμάσωσιν εἰς τοὺς μεσημβρινούς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος ἐντὸς δύο μοναστηρίων καὶ ἐνὸς χωρίου τῶν Ταξιαρχῶν, τοῦ ἁγίου Σεραφεῖμ (Δουμπό) καὶ Χώστια, ὅπου ἡ θέσις ἦν χειμερινή καὶ ὄχυρά καὶ τὰς ζωτροφίας ἐλάμβανον εὐκόλως ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου τὴν δὲ ἀνοιξιν νὰ κινηθῶσιν ἐκ νέου κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μὲ πλειοτέραν δύναμιν ὄπλων

καὶ ἐξοικονόμεσιν τῶν ἀναγκαίων. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἐσυμβουλευθήσαν νὰ τὸν βλαψωσιν, εἰ δυνατόν, διὰ τινος ἀπροσδοκίτου πολέμου, ὥστε νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι, ἄφησαν τὰς θέσεις των οἱ Ἕλληνες ἀπὸ μικροφυγίας, ἐκ τοῦ ἐτέρου δὲ νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ κινηθῇ κατόπιν αὐτῶν. Συσκεπτόμενοι τὸ σχέδιον πληροφοροῦνται παρὰ τινος Διστομίτου ὅτι ὑπὲρ τὰ πεντακόσια φορτηγὰ ζῶα συνοδευόμενα μὲ διακοσίους στρατιώτας Τούρκους κομίζουσιν ἐκ τῆς Θεσσαλίας τροφὰς διὰ τὴν Ἀμφισσαν. Ἐνεκρίθη κοινῇ γνώμῃ νὰ τὰς ἀρπάσωσι μετὰ τὴν Σκάλας Ἀμφίσσης καὶ Ἀμπλιανῆς, ἀρ' ὅπου ἐμέλλον νὰ διαβῶσι. Καταλαβόντες λοιπὸν κατὰ τὰ μεσάνυκτα τὰς ἀναγκαίους θέσεις, κρυβέντες εἰς τὰς παρὰ τὴν ὁδὸν μικρὰς χαράδρας καὶ θάμνους δὲν ἐδίσταζον ὅτι κατὰ τὴν τρίτην (τοιαύτη ἦν ἡ πληροφορία τοῦ Διστομίτου) ἢ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἐμέλλον νὰ ἐκτελέσωσι τὸν σκοπὸν των κατ' εὐχὴν. Ἄλλ' ἀντὶ ζῶων φορτηγῶν ἐφάνησαν ἀπροσδοκίτως καὶ λίαν πρῶι ἕως τριακόσιοι Τούρκοι καταβαίνοντες ἐν τῇ Ἀμπλιανῇ καὶ διευθυνόμενοι εἰς Ἀμφισσαν, μεθ' ὧν ἦν ὁ χιλιάρχος καὶ ἀρχηγὸς αὐτῶν Χασᾶν μπέης, ὅστις προπορευόμενος ἐπλησίασεν εἰς τὸν πρῶτον λόχον τοῦ Ἰωάννου Γκούρα, ἰδὼν ἐξαίφνης ἄνθρωπον ὄρθιον καὶ οὐρῶντα Ἕλληνα πυροβολήσας τὸν ἐφόνευσεν· οἱ ἐπίτοποι σύντροφοι τόσον διὰ τὸ αἰφνίδιον συμβάν, ὅσον καὶ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀξιωματικοῦ Κολοκούθα φοβηθέντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν διευθυνόμενοι εἰς τὸν δεῦτερον λόχον μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των. Οἱ Τούρκοι ἐδίωκον αὐτοὺς πυροβολοῦντες· ἀλλ' ἐν ᾧ ἐπλησίασαν εἰς τὸν βῆθέντα λόχον, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς ἦν ὁ Διαμάντης Ζέρβας, ἀπῆντησαν ἰκανὴν ἀνθίστασιν καὶ ἀναχαίτισιν τῆς πρώτης ὀρμῆς των. Ὁ τρίτος σχηματίζων τὸ κέντρον καὶ

1) Ὅρα ἔτ. Δ', ἀριθ. 47, σελ. 729—735.

2) Ἀπομνημονεύματα πολεμικά, 1339, τ. Β', σελ. 69—72.

Τούρκοι, ὥστε δι' ὅλης τῆς νυκτός διετέλουν ἄυπνοι παρασκευαζόμενοι πρὸς ἀναχώρησιν εἰς Λαμίαν, τῇ δὲ πρωΐ ἀπῆλθον ὅτε καὶ προσεβλήθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων. Ὅμως δὲ ἐναντία τούτων εἶνε τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρῶτον ἀρχηγὸς τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους πολεμισάντων ἐν Σκάλα ἦν ὁ Κώστας Καλύβας «ἀντιστράτηγος» (ὕπαξιωματικός) τοῦ Δήμου Σκαλτσᾶ, ὑφ' οὗ ἐπέμφθη δεύτερον μετὰ τὴν μάχην μετέβησαν οὐχὶ εἰς τὸ μετόχιον, κείμενον πρὸς ἀνατολὰς τῆς Σκάλας, ἐπὶ τῶν ὑπερειῶν τοῦ Παρνασσού, ἀλλ' εἰς τὸ ὄρος ἀντίθετον μέρος αὐτοῦ, ἐπὶ τὴν Σεγδίτισαν, κείμενην ἐπὶ τῆς ΝΑ κλιτύος τῆς Γκιώνας ἐνθα διετρίβει ὁ ἀρχηγὸς Δήμος Σκαλτσᾶς εἴτερον οἱ μὲν Τούρκοι ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, οἱ δὲ περὶ τὸν Σκαλτσᾶν συνεισήθησαν μετὰ τοῦ Ἰωάννου Γκούρα καὶ τῶν ἐν τῷ μετοχίῳ Σουλιωτῶν, ὅπως προσβάλλωσι τοὺς ἐν Ἀμφίσει Τούρκους: τέταρτον ἐπληρώθησαν καὶ ἐφρονεύθησαν Τούρκοι μὲν περὶ τοὺς 40, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων εἰς μόνον ἐφρονεῖται καὶ ἕτερος ἐτραυματίσθη πλέμπρον ἡ μάχην ἐγένετο κατὰ μὲν τὸν Τρικούπην τῇ 23 Ὀκτωβρίου, κατὰ δὲ τὸν αὐτόπτην καὶ ἐκτελεσθῆναι τῶν περὶ τὴν μάχην Σκαλτσᾶν τῇ μὲν 1 Ὀκτωβρίου ἡμέρᾳ Πέμπτῃ ἀνέβη τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς τὸν Ἐλάτον· τῇ δὲ ἐσπέρᾳ τῆς 3 (Σαββάτῳ) ἐπεμψεν ὁ Σκαλτσᾶς 30 ἐκλεκτούς στρατιώτας εἰς Ἀμφίσσαν, ἐνθα ἐφόνευσαν 3 Ἀλβανούς· περὶ δὲ τὴν ἐσπέραν τῆς 4 (Κυριακῇ) μετεστάθμευσαν ἀπὸ τοῦ Ἐλάτου εἰς τὸ χωρίον Σεγδίτιζαν τῇ δὲ ἐσπέρᾳ τῆς 5 (Δευτέρᾳ) ἠτοιμάσθησαν νὰ προκαταλάβωσι τὴν Σκάλαν, δι' ἣς ἐμελλοῦν νὰ διαβῶσιν οἱ κομιζόμενοι ἐκ Θεσσαλίας τροφὰς πρὸς τοὺς ἐν Ἀμφίσει, ἀλλ' ἐμπόδιον αὐτοῖς ἐγένετο ἡ βαγδαία βροχὴ καὶ ὁ σφοδρὸς ἔνεμος, ὅστις διήρκεσεν ἀπὸ τῆς νυκτὸς τῆς 5 μέχρι μεσημβρίας τῆς 6 Ὀκτωβρίου· περὶ δὲ μέσην νύκτα τῆς 6 (Τρίτῃ) πρὸς τὴν ἐβδόμην (Τετάρτη) πεμφθέντες 200 ὑπὸ τὸν Κώσταν Καλύβαν καὶ καταλαβόντες τὴν Σκάλαν προσέβαλον τοὺς ἀμετακομίσαντας· τὰς τροφὰς εἰς Ἀμφίσσαν Τούρκους, οὗς συνώδεον 250 πεζοὶ τε καὶ ἵππεις ὑπὸ ἑνα βέην Γκέκα, δηλαδὴ οὐχὶ εἰς Ἀμφίσσαν πορευομένους, ἀλλ' εἰς αὐτῆς, ἐν ᾧ κατέλιπον τὰς τροφὰς, ὑποστρέφοντας εἰς Θεσσαλίαν· τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς μάχης, ἤγουν τῇ 7 Ὀκτωβρίου μετέβη ὁ Νᾶκος Πανουριάς εἰς Σεγδίτιζαν, διότι συνεισήθη ὁ Δήμος Σκαλτσᾶς, ὁ Νᾶκος Πανουριάς, ὁ Ἰωάννης Γκούρας καὶ οἱ ἐν τῷ μετοχίῳ Σουλιῶται νὰ προσβάλλωσι τοὺς ἐν Ἀμφίσει Τούρκους.

Καὶ ἐκ τῆς ἀπλῆς ἀντιπαραβολῆς ταύτης ἐναργέστατον καθίσταται, ὅτι μίαν μάχην ἐγένετο ἐν Σκάλα τῇ 7 Ὀκτωβρίου ἀρχηγούντος τῶν ἐν Σεγδίτιζᾷ διατρίβόντων Ἑλλήνων τοῦ Δήμου Σκαλτσᾶ, ἑτέρα δὲ τῇ 23 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τῶν ἐν μετοχίῳ ἐστρατοπεδευμένων Ἑλλήνων, ὧν οἱ ἀρχηγοὶ ἐμνημονεύθησαν· ὅτι ὁ μὲν Τρικούπης ἐγένετο μὲν τὴν γενομένην τῇ 23, ἡγήσθη δὲ καὶ γινώσκων παρέλιπε τὴν τῆς 7 Ὀκτωβρίου· ὅτι ὁ Χριστοφόρος Περραιβὸς περιγράφει μάχην τῆς Σκάλας γενομένην ὑπὸ τῶν ἐν τῷ μετοχίῳ Ἑλλήνων καθάπερ καὶ ὁ Τρικούπης, ἀλλὰ καίπερ παρῶν συγγείει τὰς

δύο διαφόρους μάχας τῆς 7 καὶ 23 Ὀκτωβρίου καὶ συμφύρει πολλά τῶν κατ' αὐτάς, διότι, εἰ μὴ τοῦτο ἀληθές, ἀνεξήγητοι τελῶς μένουσιν αἱ παράδοξι συμπτώσεις: ὅτι κατὰ τὸ μεσονύκτιον κατέλαβον οἱ Ἕλληνες τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἑτέρας μάχης τὴν Σκάλαν, περὶ οὗ ὁ μὲν Περραιβὸς λέγει: ἀκαταλαβόντες λοιπὸν κατὰ τὰ μεσάνυκτα», ὁ δὲ Δήμος Σκαλτσᾶς ἐν τῇ ἀνεκδότῳ ἐπιστολῇ: «κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐστειλον»· ὅτι τριάκοντα στρατιώτας ἐπεμψαν εἰς Ἀμφίσσαν οἱ τε τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας μάχης, περὶ ὧν ὁ μὲν Περραιβὸς γράφει: «ἐπεμψαν τριάκοντα στρατιώτας εἰς τὴν πόλιν» (Ἀμφίσσαν) μετὰ τὴν μάχην καὶ φυγὴν τῶν Τούρκων, ὁ δὲ Σκαλτσᾶς: αὐτὴν 3 τοῦ αὐτοῦ τὸ σάββατον τὸ ἐσπέρας ἐστειλον τριάκοντα ἐκλεκτούς στρατιώτας τὴν νύκτα καὶ ὑπῆσαν εἰς τὰ Σάλωνα» πρὸ τῆς μάχης καὶ πρὸ τῆς φυγῆς τῶν Τούρκων.

Ἐκ πάντων τούτων εὐδελον καθίσταται ὅτι, ὅπως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ δύο πόλεμοι, ὁ Κίρραιος καὶ ὁ Κρισαῖος, ὡς ἀλλαχοῦ¹ ἀπεδείχθη, συνεφύρησαν εἰς ἕνα, οὕτω καὶ ἐν τῇ νεωτάτῃ ἡμῶν ἱστορίᾳ ἡτε μάχῃ τῆς 7 Ὀκτωβρίου ἐν Σκάλα καὶ ἡ τῆς 23 τοῦ αὐτοῦ συνεχύθησαν εἰς μίαν.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΑΛΙΚΙΟΠΟΥΛΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΟΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Τοῦ Σολωμοῦ ὁ Μάντζαρὸς ἐμελοποίησε παντοίας ποιήσεις. Τινὰς τούτων ἐτόνισε πολλάκις, ὡς τετράκις τὴν *Φαρμακαμένην*, τετράκις τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Λάμπρου *Στῆν κορυφῇ* κλ. δις τὴν *Ξανθοῦλαν*. Ἐμελοποίησε ποιήσεις τοῦ Κανδιδίου Ῥώμα, τοῦ Σπυρίδωνος Μελισσινῶ καὶ ἄλλων Ἑλλήνων.

Τὰ ἔξομα ταῦτα ὡς καὶ τινα διστίχα καὶ δημοτικὰ ἡδύτατα τῷ ὄντι καὶ περιπαθέστατα, ὑπάρχουσιν εἰσέτι ἐν κοινῇ χρήσει ἐν Ἑλλάδι, ἰδίως δ' ἐν Ἑπτανήσῳ. Τὰς εἰς τὴν δημοτικὴν διάλεκτον ποιήσεις ἐθεώρει καταλληλοτέρας πρὸς μελοποίησιν. Πολλάκις ὠμίλει ἐπὶ μακρὸν περὶ τῆς σχέσεως τῆς στιχογραφίας πρὸς τὴν μουσικὴν. Ἦτο ὑπὲρ τῆς συνηθίσσεως, ἀλλὰ κατὰ τῆς βεβαιωμένης τῶν φωνηέντων συνεφρονήσεως, ὑπὲρ τῆς ποικιλίας τοῦ τονισμοῦ τῶν στίχων ἐντὸς τῶν κανόνων τῆς ρυθμικῆς, ὑπὲρ τῶν εὐήγων συλλαβῶν καὶ τῆς τεχνικῆς διατάξεως τῶν λέξεων καὶ τῆς μιμητικῆς ἀρμονίας.

Ἰταλικὰς δὲ ποιήσεις ἐμελοποίησε Σονέττα καὶ ἔξομα τοῦ Πετράρχου, ὀκτάστιχα τοῦ Ἀγγέλου Πολιτιανοῦ τὸν Ἄνακρέοντα κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Κώστα, τὰ ἀνακρέοντεια τοῦ Βικτωρέλλη, καὶ ποιήσεις τοῦ Θωμαζίου καὶ ἄλλων.

1) Ἱερόσολοι τοῦ Πυθῶ ἱεροῦ καὶ ἱεροῦ πόλεμοι, 1889, σελ. 30—54.

Ἐν ἔτει 1863 ἐμελοποίησεν ἔμνον τοῦ Πέτρου Κουαρτίου ἐπὶ τῇ τελετῇ τῶν γάμων τοῦ πρίγκηπος τῆς Οὐαλίας, ἦρσε δὲ τόσον ὥστε ἡ Ἀ. Υ. ἐξέφρασε διὰ τοῦ Ἄρμιστου τὴν ζωηρὰν αὐτοῦ εὐαρέσκειαν. Γενομένης τῆς ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐμελοποίησε λαμπρὸν ἔμνον εἰς τὸν Βασιλέα Γεώργιον.

Πρὸς χάριν τοῦ θεάτρου ἐμελοποίησε νέος ἔτι ὧν τινα, ἄτινα ἐμελῶσαν ἐν τῷ κερκυραϊκῷ θεάτρῳ. Τὸ 1820 ἐμελοποίησε «*Ulisse e Nausicaa agli Elisi*» τόσῳ δὲ ἦρσεν ὥστε καὶ ὁ Φρειδερίκος Κιαπίνης αὐτοσχεδίασε στίχους, οὗς ἀπέστειλε τῷ νεαρῷ μουσουργῷ μετὰ τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς «*Ἀξιότιμη Κύριε. Δεχθῆτε τοὺς ὀλίγους τούτους στίχους. οὗς αὐτοσχεδίασα· εἶνε τέκνα τῆς Μουσικῆς Σας, ἧτις τὴν πρῶτὴν ταύτην ἠγγισεν ὅλας τὰς ἡμερῶνας χορδὰς τῆς καρδίας μου.*» Οἱ στίχοι, ὡς καὶ ἡ ἐπιστολή, συνεδεύθησαν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ποιήσεως τοῦ Κιαπίνου ὑπὸ τὸν τίτλον *Poesie δημοσιευθεῖσαν τῷ 1820.* Ἐν ἔτει 1832 ὅτε τῇ μερίμῃ τοῦ ἀρίστου ἄρμιστου Φρειδερίκου Ἀδαμ' εἰσήχθησαν τὰ ὕδατα εἰς τὴν πόλιν τῆς Κερκύρας, ὅχι μόνον οἱ Κερκυραῖοι, ἐπήνεσαν τὴν λαμπρὰν ταύτην πράξιν ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Κερκύρᾳ τότε εὑρισκόμενοι Ἴταλοι πρόσφυγες. Μεταξὺ τούτων ὁ Παῦλος Κώστας καὶ ὁ Σηθεριανὸς Φογάτζης ἐποίησαν ποιήματα. Τοῦ πρώτου τὸ ποίημα τιτλοφορούμενον *La festa della Fontana* (ἡ ἐορτὴ τῆς Κρήνης) ἐτόνησεν ὁ Μάντζαρὸς καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ ἐτραγωδίσθη ἐπιτυχῶς. . . . Λήγοντος δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τοῦ 1832, ὅτε ὁ Ἀδαμ' ἐπίστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν εἰδιδάχθη ἐν τῷ θεάτρῳ τὸ δράμα «*La Clemenza di Tito*» καὶ πρὸς μείζονα τῶν ἐορτῶν λαμπρότητα παρακληθεὶς ὁ Μάντζαρὸς ἐτόνισε τὰ χορικά τοῦ δράματος καὶ συνέθεσε λαμπρὰν *συμφωνίαν* καὶ μεγαλοπρεπὲς ὁδοπορικὸν ἐμβατήριον (*marcia*).

Τὰ ἐκκλησιαστικά αὐτοῦ ἔργα εἶνε τρεῖς λειτουργίαι, ὧν τὴν μὲν ἐποίησε πρὸς χρῆσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας τὰς δὲ ἄλλας δύο πρὸς χρῆσιν τῆς Λατινικῆς. Τὴν πρώτην ἐμουσοῦργησεν ἐν ἔτει 1834 ὅτε ἐχευροτονήθη μητροπολίτης Κερκύρας ὁ Χρύσανθος καὶ ἐψάλλῃ ἐν τῷ ναῷ τῆς κερκυραϊκῆς μητροπόλεως. Ἐτόνισε δὲ αὐτὴν ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἤγων τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας.

1) Ἡ Κέρκυρα πρὸς τιμὴν τοῦ μεγατίμου ἄγγλου ἄρμιστου Ἀδαμ' ὤρισε τὴν ἀνεγερσὶν ὀρειγάλκου ἀνδριάντος, καὶ ἀνέλαβε τὸ ἔργον ὁ μαθητὴς τοῦ Κανόβα, κερκυραῖος γλύπτης Π. Προσαλέντης. Ὁ ὠραίος οὗτος ἀνδρὶὰς ἵσταται ἐπὶ βάρου ἐν μέσῳ τοῦ μεταξὺ τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων καὶ τῆς πλατείας περικαλλοῦς κηπαρίου. Ὁ κ. Γ. Μαυρογιάννης, ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ, «ἡ τέχνη ἐν Κρήνῃ καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ» κακῶς λέγει ὅτι ὁ ἀνδρὶὰς εἶνε τοῦ Θωμᾶ Μειτλάου (Ἀττικὸν ἡμερολόγιον 1890 σελ. 294). Πρὸς τιμὴν τοῦ Μειτλάου ἤγειραν εἰδὸς τὴν ναὸν τοῦ Τζιστ ἐν ὁποίῳ ἀναγιγνώσκεται εἰς μνήαν καίσιον ἡμέρας ἐπανόδου ἐκ Μεγάλης Βρετανίας Θωμᾶ Μειτλάου ὡς εὐθύντηρος πολιτικοῦ καταστήματος νέων Ἰονικῶν. Πολίται Κερκυραῖοι ἀνέστησαν ἔτει Σωτ. φωστ'»

Ἄνακαθάρως ὅμως τὴν ἐν χρήσει μουσικὴν οὕτως ὥστε νὰ διατηρῇ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τόνου ἠδυνήθησαν τεχνηέντως νὰ μελοποιήσῃ τὴν λειτουργίαν ταύτην ἐπὶ τετραφωνίᾳ, μετὰ σχημάτων οὐχὶ εὐκόλων.

Ἐκ δὲ τῶν λατινικῶν λειτουργιῶν τὴν μίαν ἐποίησεν ἐν Νεαπόλει κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου Ζιγγαρέλλη καὶ ἐψάλλῃ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Φερδινάνδου παρόντος τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, μεγάλως δὲ ἐπηνήθη.

Ἡ δὲ ἄλλη οὐδέποτε ἐψάλλῃ ἀλλ' εἶνε ἔργον, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ μουσικοδιδασκάλου κ. Δομενίκου Παδοβάνη, γιγαντιαῖον δυνάμενον νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ ἐξοχα ἔργα τοῦ Παλεστρίνα, τοῦ Ζιγγαρέλλη, τοῦ Ματτέι καὶ τοῦ Μοζάρ.

Ἐν ἔτει 1830, κατὰ τὴν εἰς Κέρκυραν ἄφιξιν τοῦ λατινοεπισκόπου Νοστράνου, ἐποίησε μεγαλοπρεπῆ δοξολογίαν (*Te Deum*), ἐν χορῷ καὶ τετραφωνίᾳ, καὶ συμφωνίαν κατὰ τὸ εἶδος τῆς γερμανικῆς σχολῆς, ὅντως θεοπρεπῆ, βριβουσαν μελωδιῶν καὶ κατ' οὐδὲν ὑστεροῦσαν τῶν λαμπρῶν συμφωνιῶν τοῦ Βετόβεν. Ἐμουσοῦργησεν ἔτι καὶ τινὰς ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ καὶ ἐκ τῶν θρηνῶν τοῦ Ἰερεμίου, ὅστις δυστυχῶς ἀπωλείθησαν, ὡς ἐπίσης καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ ἀπωλείθησαν ἢ μᾶλλον ὑπεξηρέθησαν ὑπὸ τινος ὑπέρτερου, ὅστις ἀγνοῶν τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἐπώλησε κατόπιν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Κερκύρας ἀντὶ ἀχρήστου χαρτοῦ ἐν ἔτει 1843, ὅτε ὁ Μάντζαρὸς ἀπῆλθεν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς Νεάπολιν ἐνεκα οἰκογενειακοῦ δυστυχήματος. Καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπωλείθη καὶ μὲγὰ μέρος τῆς σπουδαίας αὐτοῦ ἀλληλογραφίας. Τὴν ἀπώλειαν ταύτην πολλάκις μετ' ἄλγους τῆς ψυχῆς μὲ ἀνέφερε.

Ἐν Νεαπόλει συνέθεσε δώδεκα *Fughe*. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς συνθέσεως εἶνε τὸ μάλιστα δύσκολον. Συνέθεσε δὲ αὐτὰ ἐν τετραφωνίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν *Partimenti* τοῦ Ζιγγαρέλλη, ὅστις ἄμα ἰδὼν τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ νέου Ἑλλήνου τὸ ἐθαύμασε καὶ ἠνάγκασε αὐτὸν νὰ τὸ ἐκτυπώσῃ. Ἐπίειθη δὲ ἐφ' ὄρω νὰ ἀφιερῶσθαι αὐτὸ εἰς τὸν ἴδιον Ζιγγαρέλλη. Ἡ λογοκρισία τῆς Νεαπόλεως ἠρνήθη κατ' ἀρχὰς ἕνεκα τοῦ ὕψους τῆς ἀπερωτικῆς ἐπιστολῆς, ἧτις ἔλεγε συν ἄλλοις ὅτι «θέλει λογισηθῆ εὐτυχῶς ἀν δυνήθη νὰ κινήσῃ τὴν ἀμιλλαν τῆς νεοπλαίας ὅπως αὕτη καλλιέργησῃ μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ «ἐπιμελείας καὶ οὐχὶ ὅπως σήμερον *συνηθί* οἱ σὺν τὴν καθαρὰν σχολῇ τῆς μελοποιίας, ἧς διδασκαλὸς σήμερον δύναται νὰ κληθῆ, ὅστις ἐσπούδασε καὶ σπουδάζει ἐν τῷ προσώπῳ ἡμῶν τὸν ἀληθῆ τύπον αὐτῆς.» Μετὰ μακρὰν σὺζήτησιν ἔλαθε τὴν ἀδειαν τῆς δημοσιεύσεως. Οἱ μουσικοδιδασκαλοὶ δὲν προσεβλήθησαν ἀλλὰ πάντες ἐπήνεσαν τὸ ἔργον. Ὁ Ζιγγαρέλλης ἔγραψε τῷ Μαντζάρῳ α. . . παρὰ πάντων τῶν διδασκάλων ἤκουσα ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπικρίνη αὐτὸ, καὶ «εἶθε πρὸς τιμὴν τῆς ὠραίας τέχνης τῆς μουσικῆς νὰ ἠδύνησαν οἱ σημερινοὶ διδασκαλοὶ νὰ νοήσωσι τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ». Ἀκολούθως ἔγραψε τῷ ἴδιῳ ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἀθά εἶνε πρόξενον ἀτελευτῆτος δοξῆς».

Αί μεστάι μελωδιῶν μελοθεσίαι αὐτοῦ ἔτυχον ἐπιδοκιμασίας πάντων. Διὰ πάντας σχεδὸν ἐμελοποίησέ τι. Οἱ βοσκολισμοὶ τοῦ ἀκούονται εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τὰς πεδιάδας. Ἄδουσιν εὐχαρίστως αἱ μητέρες τὰ βαυκαλαλήματά του, οἱ ναῦται τὰς εἰρεσίας, οἱ ἐρασταὶ κατὰ τὰς τῆς νυκτός μυστηριώδεις ὄρας παρὰ τὴν θύραν τῆς ἐρωμένης τὰς κλαυσιθόρας.

Ἀρνηπρεπὴ εἶνε τὰ ταχέα καὶ ὀδοιπορικὰ αὐτοῦ ἐμβατήρια, τὰ ὁποῖα οἱ μουσικοδιδασκάλοι τῶν ἀγγλικῶν στρατιωτικῶν μουσικῶν πάντοτε προϋτίμων. Αἱ συμφωνίαι αὐτοῦ εἶνε ἐκ τῶν καλλιτέρων τοῦ εἶδους τούτου καὶ τὰ βάλσαυ αὐτοῦ συμπαθῆ καὶ τὰ μάλιστα κατάλληλα πρὸς βαλλισμὸν.

Εἰς πᾶσαν ἐντὴ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ πατρίδι Κέρκυραν δημοσίαν τελετὴν εἴτε ἱερὰν εἴτε κοσμικὴν προθύμως παρέσχε τὴν πολυτίμον αὐτοῦ σύμπραξιν διὰ τῆς καλλιφθόγγου αὐτοῦ Μούσης.

Μεταβαίνομεν εἰς τὰ σχολαστικὰ ἔργα αὐτοῦ, εἰς ἃ ἀνεδείχθη μέγας. Τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πρώτου Ἑλληνος μουσικοεπιστήμενος μαρτυρεῖ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ ἰταλικὸς τύπος καὶ ἡ σωζομένη αὐτοῦ ἀλληλογραφία, περισσότερον δὲ τὰ σοφὰ αὐτοῦ πονήματα, ἃ μελετώμενα κηρύττουσι τὸ μεγαλεῖόν του, διότι ἐφέυρε καὶ σύστημα τῆς μελέτης τῆς ἁρμονίας ὅπως νέον ὄπερ διευκολύνει καὶ παρασκευάζει μετὰ λαμπρᾶς μεθόδου τὴν μελέτην τοῦ contrappunto. Κατ'ὄρθωσεν ἢ συντάμη τὸν χρόνον τῆς μελέτης ἀκολουθῶν μέθοδον λίαν σαφῆ ἐκτυλίσσοσαν τὴν σύνθεσιν τῆς προόδου τῆς τέχνης. Οἱ πλείστοι τῶν μαθητῶν του, οἵτινες εἰσέτι ἐπιζῶσι, δύνανται νὰ μαρτυρήσωσιν ὅτι ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου ἐξέμαθον τὴν ἁρμονίαν καὶ τὸ contrappunto.

Ἀναπτύσσεται δὲ τὸ σύστημά του ἐν τῷ πονήματι Trattato ragionato di Armonia ἐνθα λίαν εὐμεθόδως δίδει λόγον τῶν προτεθειμένων κανόνων. Ἀρχεται μετὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ φυσικο-ἁρμονικοῦ φαινομένου τῆς μοροχόρδου, μεταβαίνει ἀκολουθῶς εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ accordi perfetti καὶ imperfetti ἕνευ τῆς ἐβδόμης καὶ μετὰ ταύτης, καθιστῶν οὕτω δώδεκα βαθμούς σχέσεων μέχρι τῶν μᾶλλον διστακτικῶν ὁρίων. Ἀκολουθῶς δι' ὅλους ἰδίως ἐφευρέσεως, ἧτις συνίσταται εἰς τὸν σύνδεσμον τῶν accordi πρὸς ἄλληλα, εὐρίσκει τὰ ὅρια τῶν ἁρμονικῶν συνδυασμῶν τῆς τέχνης διὰ μέσου ἀριθμητικῶν πινάκων, ἐνθα οἷόςθ' ἕποτε ἁρμονικὸς συνδυασμὸς ἐν τοῖς πίναξι τούτοις εὐκόλως εὐρίσκειται. Τοῦτο φαίνεται παράδοξον ἀλλ' εἶνε μαθηματικὴ ἀλήθεια. Μετὰ τοῦτο συνέταξε τὴν μελέτην τῶν κατὰ πρόδον διατάξεων τῆς μελοποιίας Contrapunto, εἰς δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρας φωνὰς, ὅτε μὲν ἐπὶ βαθυφωνιῶν (bassi) εὐρεθειῶν παρ' αὐτοῦ, ὅτε δὲ ἐπὶ ἐκείνων τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ζιγγαρέλη καὶ προχωρεῖ μέχρι τῆς Fuga, ἧτις εἶνε ἡ ἀκμὴ τῆς τέχνης. Ὁ Μάντζαρος ἦτο ἡγεμὸν εἰς τὴν ἁρμονίαν καὶ εἰς τὴν μελοποίησιν contrappunto ἐφάμιλλος τῷ Παϊζέλω, Περγολέζι, Ζιγγαρέλη καὶ ἄλλοις μεγάλοις.

Ἴνα δὲ εἴτι μᾶλλον ὁ Μάντζαρος δώσῃ θάρρος εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν εἰς τὴν δύσκολον μελέτην τῆς Fuga συνέταξε τὸ ἐπίπονον ἔργον ἰταλοπροσφύμενον Disposizione armoniche del V e VI libri dei Partimenti di Fenaroli, ὄπερ τῷ 1856 ἀφιέρωσε τῇ βασιλίᾳ τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας λαθὼν τὴν περὶ τούτου ἄδειαν προηγουμένης.

Ἐγραψεν ἀκολουθῶς τὸ εὐμεθόδον «Corso pratico di composizione» καὶ τὸ ἀναγκαιότατον «Trattato Teorico pratico delle Cadenze» καὶ τὸ μικρὸν πλὴν πολυτίμον Trattato di Musica, οὗτινος ἀντέγραψα τέσσαρα κεφάλαια μαθητῆς ὧν καὶ εἰσέτι κατέχω.

Ἐν Νεαπόλει συνέγραψεν ἰταλιστὶ α' Ὑπόμνημα περὶ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς καὶ τῆς προόδου τῆς νεωτέρας τέχνης», ὄπερ τὰ μάλιστα ἐπηνέθη καὶ παρὰ τοῦ Ζιγγαρέλη. Ἐνίοτε, ἰδίως κατὰ τὴν νεότητά του, ὡς μοὶ εἶπε πολλάκις, συνέγραψε μουσικοκρισίας, ἃς κατεχῶρει ἀνώνυμος πρὸ πάντων εἰς ἰταλικά περιοδικά.

Τῷ 1851 ὁ γάλλος Ἰούλιος Λαρδέν, μέλος ἐπίτιμον τῆς Φιλαρμονικῆς Ἐταιρίας Κερκύρας, ἐδώρησάτο αὐτῇ ἔργα τῶν γάλλων κλασικῶν Monsigny καὶ Grétry. Ἡ ἐφορεία τῆς Ἐταιρίας παρεκάλεσε τὸν πρόεδρον τῆς Μάντζαρον νὰ ἀπαντήσῃ τῷ Λαρδέν διὰ αἰσθητικοκριτικῆς ἀναλύσεως τῶν δωρηθέντων ἔργων, τὸν δὲ ἔμπειρον μουσικοδιδάσκαλον Λαμπελίτην νὰ ἐκτελέσῃ τὰ λαλικά ἐκείνα ἔργα ἵνα τὰ μέλη τῆς Φιλαρμονικῆς λάθωσιν ἰδέαν τινά. Ὁ Μάντζαρος ἐν ὀλίγῳ διαστήματι χρόνου συνέγραψε τὴν μελέτην του, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1851 ὑπὸ τὸν τίτλον «Rapporto del Cav. N. C. Manzano presidente della Musica della «Società Filarmonica di Corfu ec. ec. relativo al dono «di Alcune opere di Monsigny e Grétry fatto alla Me-desima dal Chiarissimo di lei socio onorario J. Lardadin di Parigi», ἐν ᾧ ἐμβριθῶς ἀνεπτύξε τὰς καλλονὰς τῶν ἔργων τῶν μεγάλων γάλλων διδασκάλων. Ἐν τῷ προοίμῳ οὕτως εἰπεῖν, τῷ Λαρδέν, λέγει σὺν ἄλλοις, ὅτι ἀξία μομφῆς εἶνε ἡ περιφρόνησις ἀρχαίων μελοδραματικῶν ἔργων τοῦ Λέο, Βίντζη, Περγολέζου, Ἰομέλη, Δαβίδ, Περίτζ, Τραπέτα, Πιτζίνη, Σακίνη, Τσιμορόζα, Γουλιέλμη, Παϊζέλου Ζιγγαρέλη κλ. Ὁ μὴ ἀγαπῶν τὴν τέχνην διὰ ὑποκρισίαν καὶ ἐπίδειξιν ἀλλ' ἀγαπῶν αὐτὴν εἰλικρινῶς, πάντοτε συνδεμένος εἶνε μετὰ τῶν ἀρχαίων καὶ καλῶν παραδόσεων τῶν μεγάλων διδασκάλων, εἰς τὰ ἔργα τῶν ὁσίων διακρίνονται θαύματα δημιουργικῆς τελειότητος, καὶ ὠφέλειαν παράγουσιν οὐχὶ μικράν. Ἐπικρίνει τὸν Grétry ἐν τοῖς Mémoires ou essais sur la musique, ἃτινα ἐνιαχοῦ εὐρίσκει ἐπιπόλαια καὶ ὄζοντα ἐπικουρισμοῦ καὶ ποιεῖ πρὸς αὐτὸν ὀρθὰς παρατηρήσεις.

Τὸ ἔργον του λήγει διὰ Ἀναλυτικῶν πινάκων τῆς fuga τοῦ Monsigny Rose et Cola s. Τὸ πόνημα τοῦτο τοῦ Ἑλληνος μουσικοεπιστήμενος ἔτυχε μεγάλων ἐπαινῶν παρὰ τοῦ μου-

σικῷ κόσμῳ. Ἐκ τῶν κρίσεων παραθέτω ἐνταῦθα μέρος ἐκείνης δεινῆς μουσικοκριτικῆς, τοῦ ἰταλοῦ Biagi, ἣν κατεχώρησεν ἐν τῇ Italia Musicale (1854 ἀριθ. 32) «... βεβαίως ὁ Κ. Λαρδέν δὲν ἠδύνατο νὰ περιμεινῇ εὐγενεστέρων καὶ κοσμιωτέρων εὐχαριστήριον. Ἄλλ' ἡ ἀπάντησις αὐτῆ (τοῦ Μάντζαρου) δὲ εἶνε μόνον εὐγενῆς ἔκφρασις εὐχαριστίας· εἶνε σύναμα πολυτίμον δῶρον πρὸς τὴν ἐπιστήμην· διότι τοιοῦτο πρέπει νὰ λογισθῇ ἔργον συγγραφῆν ἐκ τῆς πρὸς αὐτὴν εἰλικρινοῦς ἀγάπης μετ' ἐπιστημονικῶν γνώσεων εὐρυτάτων. Συνειθίσαντες νὰ εὐρίσκωμεν πάντοτε ἐν πτοῖς συγγραφεῦσι μουσικῶν ἔργων καταπληκτικὴν δυσαναλογίαν μεταξὺ τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς καὶ τῶν πρακτικῶν ὑγνώσεων καὶ νὰ ἀπαντῶμεν συχνάκις αἰσθητικᾶς ἀναλύσεις ἐχούσας ἀξιώσεις διὰ πλοῦτον λέξεων ὀγκωδῶν μὲν ἀλλὰ ἀκαταλήπτων καὶ κενῶν ἐννοίας... ἠμολογούμεν ὅτι τὸ ἔργον τοῦ ἱππότου Μάντζαρου οὐχὶ ὀλίγον θαυμασμὸν ἐνεποίησεν ἡμῖν. Ἐκ τοῦ ὕψους τῆς αἰσθητικῆς καταβαίνει οὗτος μετὰ σταθερότητος ἀξίας διδασκάλου μέχρι τῶν στοιχειωδιστάτων ἁρμονικῶν παρατηρήσεων καὶ διὰ σοφῆς ἀναλύσεως λαμπρῶς διασαφηνίζει τὰ τε μᾶλλον ὑποκεκρυμμένα τεχνουργήματα μιᾶς Fuga καὶ τὴν ποιητικωτέρων ἔκφρασιν μιᾶς Cantilena».

Ὁ Μάντζαρος οὐ μὴν ἦτο ἐξοχος μουσικοδιδάσκαλος ἀλλὰ καὶ κάτοχος πολλῶν φιλολογικῶν ἱστορικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ φυσικομαθηματικῶν γνώσεων. Ἐνεκα τῆς ἐξαιρέτου αὐτοῦ φιλομαθείας ἐπὶ πολλὰς ὄρας τοῖς βιβλίοις προσετήκετο καὶ ἤθετο ἐρχόμενος εἰς λόγους μετὰ τῶν δυναμένων νὰ ὠφελησωσιν αὐτόν. Ἦτο κάτοχος διαφόρων γλωσσῶν ἀλλ' ἡ μᾶλλον ἐν χρήσει καὶ εἰς τὴν ἡμιλίαν ἦτο ἡ ἰταλική.

Παιδιάς χάριν ἔγραψε στίχους αὐτοσχεδίου, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον. Ἐσπέρας τι, ἐνθυμούμαι, αὐτοσχεδίασε τρία, ὧν αἱ τελευταῖαι λέξεις ἐδίδοντο ἀπὸ τοῦ φίλου. Φυλάττω δύο ποιήσεις, τὴν μίαν ἰταλικὴν εἰς τὴν ἀνεψίαν καὶ μίαν Ἑλληνικὴν εἰς τὴν γυναῖκά του. Αἱ ποιήσεις του βεβαίως δὲν εἶνε ἐξοχοί ὡς τὰ μουσικὰ αὐτοῦ πονήματα. Νομίζω χάριν περιεργείας νὰ δημοσιεύσω τὸ ἑλληνικόν. Ἴδου το.

Ἡ γυνὴ μου.

Μὲ χαμόγελον ἀγάπης
Γελάῃ ἡ φύσις κι' ὁ Οὐρανός·
Βγαίνει ὁ ἥλιος, χρυσοφέγγει,
Εἶναι ἡ πλάσις ὅλο φῶς!
Φῶς ἐσύ, γλυκεῖα γυνὴ μου
Ποῦ τὸ στήθος μέσα κλεῖ
Καθαρότατη καρδιά
Σὰν παραδείσιος λαμπρῆ.

Ὁραιότατη Ἀφροδίτη
Ὅπου φέγγεις τὸ σπερνό,
Εὐμορφότερα ἀπ' ἐσένα

Ἄλλο ἀστὲρὶ λάμπει ἐδῶ
Εἰς τὴν γῆν ποῦ ἡ πλάσις ὅλη
Ἦρχει λάμψι τοῦ φωτός,
Ποῦ μιλεῖ ἀπὸ τὸν αἰθέρα
Μὲ τὸν λόγον τοῦ ὁ Θεός.
Αὐτὸ τ' ἄστρο ποῦ ἐδῶ φέγγει
Καὶ στὰ οὐράνια κατοικεῖ
Ἄνθος εἶναι τῆς ἀγάπης
Ποῦ γλυκαίνει τὴν ψυχὴν.
Εἶσαι τ' ἄστρο ἐσὺ γυνὴ μου
Ποῦ τὸ στήθος μέσα κλεῖ
Καθαρότατη καρδιά
Σὰν παραδείσιος λαμπρῆ

Μοῦ λές πάντα «Ἐγὼ εἶμαι ἡ μόνη
Ποῦ ἀγαπᾷ με τὴν ψυχὴ
Σ' ἔχω πάντοτε εἰς τὸ νοῦ μου
Κι' ὁ Θεός ἐσὲ εὐλογεῖ.
Τὴν ἀγάπη μου ἀπ' τὰ Οὐράνια
Χαρισμένη ἔλαθα ἐγὼ
Τὰ δύο μάτια ἤθελα δώσω
Ἄν σοῦ ἐκάνανε καλό.

Διότι αἰώνιος καλὰ σὲ βλέπω
Μὲ τὰ μάτια τῆς καρδιάς
Ποῦ ζωηρῶς με φανερόνουν
Ἐσὺ πόσον μ' ἀγαπᾷς
Καὶ στὴν ἀπειρήν ζωὴ μας
Ὁ Θεός θὰ ἐνώσῃ ἐκεῖ,
Μὲ τὴν ἴδιαν τὴν ἀγάπην
Δύο ψυχᾶς εἰς μία ψυχὴ».

Ἡλιος εἶσαι τῆς ψυχῆς μου
Ποῦ ἐμψυχώνει τὴν καρδιά μου,
Πνεῦμα Οὐράνιο τῆς ζωῆς μου
Ποῦ ὅλο σὲ βλέπω στὸ νοῦν.
Λές ποῦ πάντα ὁ στοχασμός σου
Δὲν ἔχει ἄλλο παρ' ἐμέ,
Κι' ἂν κοιμᾶσαι εἰς τ' ὄνειρό σου
Μ' ἔχεις πάντοτε μ' ἐσέ.
Ἄλλον κόσμον ἐγὼ δὲν ἔχω
Παρὰ μόνον τὸ δικόν σου,
Ὅπου δίδει στὸν ἑαυτόν μου
Ζωὴ κ' εἰρήνη τ' οὐρανοῦ.

Ἰταλιστὶ συνέγραψε κρίσεις περὶ τοῦ Σολωμοῦ, ἃς ἐγὼ τὰς ἐδημοσίευσά εἰς τὰ Ἀπαντα τοῦ Σολωμοῦ, τὰ ὁποῖα διαπανάει τοῦ φειμνήστου Ῥαφτάνη ἐξέδωκα ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1880.

Ὁ Μάντζαρος εἶχε φίλιαν μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν πρὸς οὓς διετήρει σπουδαίαν ἀλληλογραφίαν. Ὅτε τοῖς μαθη-

αυτοῦ ἀνεκάλυπτε τὰ μυστήρια τῆς θείας αὐτοῦ τέχνης πολλοὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ διαμενόντων λογίων ἰδίως ξένων ἦσαν ἀκροαταί. Τακτικοὶ δὲ ἦσαν, ὡς μοι πληροφοροῦσι πολλοὶ σύγχρονοι, ὁ Θωμαζαῖος καὶ ὁ Σολωμός. Ὁ αἰσιδὸς δὲ τῆς ἐλευθερίας πολλακίς ἐξεφράσθη πρὸς τὸν Μάντζαρον οὕτω αἰο *intuendo nella tua arte m' ispiro pui facilmente nella mia*. Ζητήματα ὑψηλῆς μεταφυσικῆς, μουσικῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης προεβάλλοντο αὐτῷ εἰς λύσιν, καὶ εἰς πάντας εὐγενῶς ἀπήντα λύων τὰς ἀπορίας των. Καὶ αὐτὸς ὁ πολὺς Θωμαζαῖος ἐπὶ ἐλοκλήρους ὄρας διελέχθη μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν ρυθμικῶν τῆς μουσικῆς νόμων ἐφαρμοζομένων εἰς τοὺς ρυθμικοὺς νόμους τῆς ποιήσεως, τὴν δὲ ὑπεραιάν ἐπεμψεν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν, δι' ἧς τὸν παρεκάλει ν' ἀναπτύξῃ καὶ ἐγγράφως τὰς ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ζητήματος ιδέας του, ὅπερ εὐχαρίστως ἐπραξε.

Ὁ Μάντζαρος ἦτο ἀληθῆς ἀριστοκράτης. Γεννηθεὶς ἐξ ἑνὸς τῶν περιφανεστέρων καὶ διὰ συγγενείας συνδεόμενος μετὰ ἐπίσης περιφανεστέρων οἰκῶν τῆς Κερκύρας, οὐδέποτε ἠρνήθη οὔτε τὸν λόγον οὔτε τὴν χεῖρα καὶ εἰς τοὺς πενεστέρους. Ἐνεγενῆς τοὺς τρόπους, εὐχάριστος εἰς τὰς συναναστροφάς. Ἐνεδύετο μελανὰ καὶ ἀξιοπρεπῆ φορέματα. Ἦτο ὑψηλοῦ ἀναστήματος. Συγγράφων, μελοποιῶν ἢ παραδίδων πάντοτε ἱστατο ὄρθιος. Τούτου ἕνεκα εἶχε ὑψηλὸν γραφεῖον. Ἦτο ἀνὴρ τῆς τάξεως, καὶ ἀλλοίμονον ἂν δὲν ἐβλεπε τὰ πράγματα εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, ἰδιόρρυθμος ἦτο ὑπὲρ τὸ δέον. Οὐδέποτε ἐφρόντισε περὶ τῆς οἰκογενείας του. Τὸ πᾶν δι' αὐτὸν ἦτο ἡ τέχνη. Τὴν σύζυγόν του ἠγάπα μέχρι σχολαστικότητος. Ἦτον φίλος εὐεργετικὸς καὶ ἐλευθερίος, πατὴρ φιλόστοργος. Καὶ τοι πλουσιώτατος, ἀπέθανεν ὅμως πτωχὸς καὶ εἰς τὰ τέκνα του ἀφῆκε μόνον *deux athenais*.

Ἐπειδὴ ὡς ὁ ἀναγνώστης γνωρίζει ὅτι ἀμισθὶ ὁ Μάντζαρος ἐδίδασκε καὶ θεώρει ἀμάρτημα ἂν ἐλάμβανε μισθὸν καὶ τοι εὕρισκετο εἰς χρηματικὰς δυσχερείας, ἡ Ἰόνιος Κυβέρνησις πατρικῶς σκεφθεῖσα ἐψήφισε τὰ ἐξῆς.

ΗΝΩΜΕΝΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

Ἀπόφασις τῆς Βουλῆς.

«Ἐπειδὴ ὁ Ἰππ. Νικόλαος Χ. Μάντζαρος π. Ἰακώβου, ἀφιερῶσας τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν μελέτην τῆς μουσικῆς τέχνης, μεγάλως διαπρέπει ἐν αὐτῇ μετὰ ζῆλον ὁμοειθῶν τε καὶ ξένων διὰ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὰς βαθυτάτας θεωρητικὰς γνώσεις του.

Ἐπειδὴ ὄχι μόνον τιμᾷ τοιοῦτοτρόπως τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, ἀλλὰ καὶ εὐεργετεῖ αὐτήν, ἀδιακόπως διδάσκων ἀμισθὶ πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν τοὺς φιλομούσους νέους καὶ θυσιάζων εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ διάδοσιν τῆς τέχνης, τὰ ἰδιαίτερα αὐτοῦ συμφέροντα.

Ἐπειδὴ δίκαιον εἶναι καὶ εἰς τὴν πρόδον τῶν καλῶν παιδευμάτων συμβάλλει τὰ μέγιστα νὰ βραβεύωνται ὅσοι

ποσοῦτον γενναίως καὶ λυσίτελῶς μοχθοῦσι πρὸς τιμὴν καὶ φωτισμὸν τῆς πατρίδος.

Ἀποφαίνεται

«α) Ὁ Ἰππ. Νικόλαος Χ. Μάντζαρος π. Ἰακώβου θέλει ἀπολαμβάνει μετὰ τὴν παρὰ τῶν ἄλλων Ἀρχῶν ἐπιδοκιμασίαν τῆς παρουσίας, ἰσόβιον σύνταξιν ἐβδομηκοντα ὀκτὼ λιτρῶν στερλινῶν κατ' ἔτος, ἐπιφυλαττομένου παντὸς ἄλλου δικαιώματος συντάξεως τὸ ὅποιον δύναται νὰ ἔχῃ δυνάμει τοῦ νόμου.

«β) Ἡ παρούσα κλ.

Ἐν Κερκύρᾳ τῇ 28 Ἰουνίου, 10 Ἰουλίου 1855.

Ὁ πρόεδρος

Π. ΒΡΑΪΔΑΣ

Οἱ γραμματεῖς

Α. ΒΑΑΝΤΗΣ

Ι. ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ

Δύναται τις νὰ εἴπῃ· ὁ Μάντζαρος ἀπέθανε παραδίδων μάθημα.

Ἦτο ἡ 29 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1872 ἡμέρα Παρασκευῆ. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲ ὑπῆγον τὴν πρωΐαν περὶ τὴν ἐνάτην νὰ κάμω τὸ μάθημά μου. Τὸ ἀπόγευμα περὶ τὴν τρίτην ἐσκέφθην νὰ μεταβῶ νὰ εὐρω τὸν διδάσκαλόν μου καὶ νὰ δικαιολογήσω, κἄπως τὴν ἀπουσίαν μου. Ἐύρον αὐτὸν γραφοντα μουσικῆν.

— Διατί δὲν ἦλθες τὸ πρωί;

— Διότι ἱππότα (πάντες ὠνόμαζον αὐτὸν ἱππότα μάλιστα *καβαλιέρη*) εἶχον κἄτι ἐργασίαν.

— Καλὰ, ἀνοιξε τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ ἄς ἀκούσω τὸ μάθημά σου.

Ἐκάθησα ἐνώπιον τοῦ κλειδοκυμβάλου ἠνοιξα τὴν μέθοδον τοῦ *Heitz* καὶ ἤρχισα τὴν ἐπανάληψιν παλαιῶν μαθημάτων. Μετὰ λεπτὰ μοι πλησίαζει καὶ μοι λέγει νὰ παίξω τὸ νέον μάθημα. Τὸ νέον μάθημά μου ἦτο *duo* διὰ τοῦ *Trobatore*. Μετὰ τὸ τέλος μοι εἶπε·

— Καλὰ αὖριον νὰ παίξῃς καὶ θά σοι εὐρω τι καλλιτέρον. Ἄς ἀκούσωμεν τὸ μάθημα τῆς ἁρμονίας.

Ἠγέρθην, ἐπλησίασα τὸν μαυροπίνακα καὶ ἤρχισαμεν τὴν θεωρίαν τῶν *accordi di settima diminutiva* ὅταν αἰφνης προσεβλήθη ὑπὸ δυνατοῦ βηχός, καὶ ἐγένετο ἀναίσθητος. Τρέχω διὰ τὴν σύζυγόν του εἰς τὸ πλησίον δωμάτιον. Προσθάνει ἡ κόρη του Ἐλισάβετ. Ὁ Μάντζαρος εἶχε χάσει καὶ τὸν λόγον! Τρέχω διὰ τὸν ἰατρὸν, ὅστις μόλις ἐφθασεν ἐλυπήθη ἰδὼν αὐτὸν εἰς τοιαύτην ἀξιολύπητον κατάστασιν.

Ὅτε προσεβλήθη ὑπὸ τῆς ἀποπληξίας ἦσαν 3 1/2. Ἐμεινε κλινήρης, ἀλαλος, ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε μετὰ τὰς αἰσθήσεις του μέχρι τῆς δωδεκάτης τοῦ Ἀπριλίου, ὅτε περὶ τὴν 3 1/2 τῆς πρωΐας παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς τὸν Κύριον. Ἡ κηδεὶα αὐτοῦ μεγαλοπρεπεστάτη ἐγένετο τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν Σαββάτου περὶ τὴν τετάρτην μ.μ. Ἡ πόλις ἅπασα ἦτο κατάκλειστος· δύο μουσικαὶ ἐπαίανίζον νέα νεκρικὰ ἐμβατήρια. Στρατός, ἀρχαί,

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ

ταῖς ἅπας ὁ ὀρθόδοξος κλήρος μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὁ δυτικὸς κλήρος, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας τῶν διαμαρτυρουμένων, ὁ ἀρχιεπίσκοπος, οἱ πρόξενοι, τέλος ἅπασα ἡ πόλις παρηκολούθει τὸν ἐπίσημον νεκρὸν. Ἡ Κέρκυρα οὐδέποτε εἰδείξε τόσην λύπην. Καὶ δικαίως.

Ὁ κ. Περικλῆς Πολίτης ἐξεφώνησε τὸν λόγον, ἐν συνέγραψεν ὁ γηρεὸς ἀρχικὸς τῆς Φιλαρμονικῆς ἑταιρίας πρόεδρος καὶ γνωστὸς λόγιος Πέτρος Κουαρτάνος Καλογεράς. Ἀκολουθῶν ὁ ποιητὴς κ. Σπυρίδων Κάλος ἀπήγγειλε στίχους καὶ ὁ δημοσιογράφος καὶ ποιητὴς Σπυρίδων Μελισσινὸς ἐξεφώνησεν ἕτερον ἐπικήδειον λόγον.

Ὁ Γεώργιος Ρουβᾶς ἐδημοσίευσεν νεκρολογικὴν ἀκροασι-
χίδα πρὸς αἰωνίαν τιμὴν τοῦ ἀποδιδώσαντος.

Ὁ μαθητὴς τοῦ μουσικοδιδάσκαλος κ. Δομνίκου Παδοβάνης, ἐν τῇ Φωνῇ Κερκύρας (ἀρ. 360 παράρτημα 361—362), οἱ Λόγιοι Φρεδερίκος Ἀλβάνος (Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1874) καὶ Σπυρίδων Παπαγεωργίου (Κλειῶν Τεργέστης 712—713) ἐδημοσίευσαν καλὰ ὑπὲρ τοῦ Μαντζάρου ἄρθρα. Ἐγὼ ἐν τῇ Κορίνθῃ (ἔτος Γ. ἀρ. IB) ἐδημοσίευσαν «Παρατηρήσεις τινὰς εἰς τοὺς βιογράφους τοῦ Νικολάου Μαντζάρου».

Ἐκτενῆ βιογραφίαν, μετὰ 45 ἐπισήμων ἐγγράφων, συνέγραψεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δημήτριος Μαντζάρος, ἀλλὰ δυστυχῶς εἰσέτι δὲν ἐδημοσιεύθη.

Ἀποθανὼν ὁ Μαντζάρος τὰ πλείστα αὐτοῦ ἔργα ἢ σχεδὸν ὅλα τὰ ἐπιστημότερα ἀφῆκεν ἀνέκδοτα. Ἐβλεπον εἰς ἐμὲ ὅτι ἐπεθύμει νὰ μεταβῆ ὁ ἴδιος νὰ παρευρεθῆ εἰς τὴν τύπωσιν. Καίτοι οἱ πρῶτιστοι τῶν ἐκδοτῶν τῆς Ἰταλίας καὶ οἱ ἐπιστημότεροι τῶν διδασκάλων ἐπέμενον ἐκετεύοντες αὐτὸν νὰ ἐκδώσῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ, αὐτὸς πάντοτε εὐρισκᾷ ἐμπόδιον. Ὁ ἄνθρωπος ὁ ἔχων χαρακτῆρα δημοτικὸν ἐδημοσιεύθη ἐν Λονδίῳ τῷ 1873 τύποις Clayton. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο παρεισέφρησαν λάθη. Ὁρθογραφικὸν καθήκον μοὶ ἐπιβάλλει νὰ ἱστορήσω τὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τούτου. Ἡ οἰκονομία ἠθέλησε ζῶντος τοῦ Μαντζάρου νὰ τὸ ἐκδώτῃ. Εἶπον εἰς αὐτὸν ὅτι ἐζήτησαν ἀντίγραφον. Συγκατανεύσαντος αὐτοῦ, λόγος ἐγένετο περὶ τοῦ ἀντιγραφῆος. Παρακάλεσαν τὸν διδάσκαλον τῆς φιλαρμονικῆς κ. Φραγκίσκον Καρβάναν, ὅστις ἀπεποιήθη ἑνεκα ἔργασίων! Τότε ἐγὼ ἀνέλαθον τὴν ἀντιγραφὴν. Διαρκούσης τῆς ἀντιγραφῆς ἐνόησα μὲ ἐπιλησίζεν ὁ Μαντζάρος καὶ πάντοτε εἰς τὸ *ρομιζόμενον πρωτότυπον* εὕρισκε λάθη καὶ ἐδιόρθωνε. Πολλάκις εὕρισκον καὶ ἐγὼ λάθη καὶ προσεκάλεον αὐτὸν διὰ τὴν διόρθωσιν. Εἰς τινὰ μέρη ἔλειπεν ἡ συνφθία τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἔθεσεν αὐτὴν ὁ κ. Σ. Προσαλένδης ἀξιόλογος τοῦ Μαντζάρου μαθητῆς. Λέγων ταῦτα διαβεβαίω ὅτι πολλὰ λάθη εἰς τὸν τυπωθέντα ὕμνον ὑπάρχουσι, ἅτινα δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν Μαντζάρον καὶ χάριν τῆς ἱστορίας ἔγραψα τὰ ἄνω πρὸς ἀποδείξιν ὅτι ὁ ἐν Λονδίῳ τυπωθεὶς ὕμνος εἶνε κατὰ τὴν ἰδικὴν μου ἀντιγραφὴν.

Σκέψις μετὰ τὸν θάνατον ἐγένετο πρὸς δημοσίευσιν τῶν πολιτικῶν ἔργων τοῦ ὄπερ πολὺ θὰ περιεπιούον τιμὴν εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. Διὸ καὶ ἡ ἡμετέρα Βουλὴ ὀρθῶς σκεφθεῖ-
δι' ἀναστάσεως ἐψήφισε δέκα χιλιάδας δραχμὰς πρὸς τύπωσιν τῶν ἔργων τοῦ. Ἡ τύπωσις ἤρξατο καὶ ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορίαν τὰ ἐκδοθέντα. Ἡ οἰκογένεια ὅμως μέχρι τοῦδε ἔλαθε μόνον 1200 δραχμὰς ἐλπίζομεν ἢ ἐκτύπωσις νὰ γίνηται τακτικὴ καὶ ἡ κυβέρνησις νὰ ἐκδώσῃ τὸ ἔνταλμα, ἵνα τυπωθῶσι τάχιστα τὰ ἔργα ταῦτα.

Ὁ κ. Λεωνίδας Βλάχος, ἀνὴρ ὅστις ἀεὶ ποτε εἶνε πρόθυμος εἰς ὅτι περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν πατρίδα, διὸ ἡ Κέρκυρα πρέπει νὰ διαφυλάττῃ πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς πολλὰς ὑπηρεσίας καὶ εἰς πλείστα εἰσέτι ἂς θὰ κάμη καθὼτι εἶνε νέον, ὁ κ. Βλάχος, λοιπόν, ἐπρότεινε εἰς τὸ συμβουλίον νὰ ἀνεγείρῃ ὁ ἄνθρωπος ἀνάξιον μνημεῖον καὶ πράγματι ἐγένετο. Τὸ ἔργον εἶνε καλόν, ὡς μοὶ γράφουσι, ἔχει δὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: *Νικόλαος Χαλ. Μαντζάρος—Ὁ Κερκυραῖος ἄνθρωπος εὐγνωμόνων.* Νομίζω ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ μετονομάσῃ τὴν ὁδὸν ἐνθα ἀπέθανε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ. Μάλιστα ἡ ὀνομάσεσις αὕτη δέον νὰ γίνῃ κατὰ τὴν ἡμετέραν καθ' ἣν θὰ γίνῃ ἡ μετακομιδὴ τῶν ὄστων τοῦ ὅτε πρέπει ἡ Κέρκυρα, κατὰ καθήκον νὰ ἐορτάσῃ μεγαλοπρεπῶς, ἂν σκεφθῆ ὅποιος θυσίας ἔκαμεν ὁ Μαντζάρος ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Ἐκ Ζακύνθου 1890.

Σ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ.

ΛΙΜΕΝΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΡΩΣΣΙΑΣ

[Σημειώσεις ταξιδιωτοῦ]

ΥΠΟ ΚΑΡΟΛΟΥ ΦΛΕΓΕΛ¹

A. ΟΔΗΣΣΟΣ

Ὅπισθεν ἡμῶν ἔκειτο ἡ Κωνσταντινουπόλις, ἐμπροσθεν ἡμῶν ἡ Μαύρη Θάλασσα, ἡ ἄξενος καὶ βραδυτέρου, ὅτε περιέβαλλεν αὐτὴν στέφανος ἀκμαζουσῶν ἀποικίων, τόσον φιλόξενος θάλασσα τῶν Ἑλλήνων. Μέχρι πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἐγένετο αὐτῆς ἄξενος. Ἄλλ' ἔκτοτε καταλαβοῦσα ἡ Ρωσσία ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Βασ τὴν βόρειον ἀκτὴν περιέλαβεν αὐτὴν ἐντὸς τοῦ πολιτισμοῦ ἔκτοτε ὁ Καύκασος ἐγένετο ρωσικός, ἡ Ρουμανία ἀνεξάρτητος, ἡ Βουλγαρία σχεδὸν ἀνεξάρτητος, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ τῆ ἡμισελήνῃ ἀπολειφθέντα λείψανα

1) Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον εὐχαρίστως γνωρίζομεν τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις σειράν ἄρθρων τοῦ ἐκ Ρωσσίας περιηγητοῦ καὶ φίλου κ. Καρόλου Φλέγκελ ἀδελφοῦ τοῦ ἐξόχου ἐρευνητοῦ τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς Ἐδουάρδου Φλέγκελ καὶ ἥδη παρεπιδημούντος ἐν Ἀθήναις ὅπως μελετήσῃ τὰ τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος τὰ ἄρθρα ταῦτα ἐδημοσιεύσαν ἥδη γερμανιστὶ καὶ ἰταλιστὶ ἐν διακεκριμένοις περιοδικοῖς ἰδιαίτερος ἐνδιαφέροντα ἡμᾶς, ὅτε δεόντως τιμῶσι τοὺς ἐν Ρωσσία ὁμογενεῖς.

τόσῳ προσήγγισαν εἰς τὴν πρόδον, ὅσπερ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν μᾶλλον ἐν τῇ προσπελάσει πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ζητοῦσι καὶ εὕρισκουν. Ἡ ἐξοχος σημασία τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ τῶν ἀκτῶν αὐτῆς τὸ πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ εἶτα ὑπὸ τῶν Γενουσηίων δοκιμασθεῖσα, βεβαιούται τὸ τρίτον ἥδη εἰς ὕψιστον βαθμὸν ὑπὸ τῆς ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ τῇ ναυτιλίᾳ ἀμιλλῆς τῶν ἔθνων καὶ ὑπὸ τῆς ἀγούπνου πάντοτε ἀντιζηλίας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος.

Ἐπὶ δύο ἡμερῶν ἔφερον ἡμᾶς ἐπὶ τῶν κυμάτων τὸ ἀτμόπλοιον «Μέγας Δουξ Κωνσταντίνος» ὅτε περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀνέθορε ἐπὶ τοῦ ὄριζοντος ἢ συμμέτρως ὀρθία ἀκτὴ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου πεδίου, ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ εὐρεῖα διόδος πρὸς δυσμὰς τηλικούτων στρατιῶν. Ἦδη τὸ πεδῖον τοῦτο κατωκίσθη, καὶ ἐνώπιον ἡμῶν μαρμαίρει μεγαλοπόλις. Εἶναι ἡ Ὀδησσός. Ἐντὸς ὀλίγου καθίστανται ὀρατὰ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν καὶ οἱ θόλοι ἀναθροσκουσι· προσεγγίζομεν πρὸς τὴν ζωηρὰν ἀκτὴν καὶ ἀτενίζομεν μετὰ τινα καμπὴν τὰ σημεῖα τῆς πόλεως, πελωρίαν λιθίνην κλίμακα, ἥτις ἀπὸ μιᾶς δεικνύουσι ἄνωθεν φέρεται κάτω πρὸς τὸν λιμένα. Ἀμαξοστοιχίαι διασταυροῦνται βραδέως ἐφ' ὑψηλῆς κατ' ἀμερικανικὸν σῆμα κατασκευασθεῖσης ξυλίνης γεφυράς, μέγιστα ἀτμόπλοια ἐκφορτώνουσι καὶ φορτώνουσι. Τὴν αὐτὴν εὐάρεστον ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ ἡ πόλις ἑσωτερικῶς. Αἱ εὐθείαι, καὶ καθαρὰ ἵδωι ἐκ τετραγώνου γρανίτου ἐστρωμέναι σκιαζονται ὑπὸ στοίχων ἐξ ἀμφιλαφῶν ἀκακιῶν αἱ μικραὶ τριγωνικαὶ πλατεῖαι μετὰ τῶν σκιερῶν πευκῶνων καὶ τῶν παφλαζόντων πιδάκων ἐπιδρῶσι ψυχραγωγικῶς καὶ δροσερώς· ἐκ τῶν οἰκιῶν αἱ μὲν εἰσιν εὐπρεπεῖς αἱ δὲ φαιδραὶ· τὰ καταστήματα τῶν ζωηρωτέρων ὁδῶν ἀμιλλῶνται πρὸς ἄλληλα κατὰ τὴν καλαισθητὸν διακόσμησιν, αἱ δὲ Ἐκκλησίαι καὶ τὰ μέγαρα τεκμαίρουσι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν σημασίαν τῆς πόλεως.

Ἡ Ὀδησσὸς κείται περὶ τὰ 60 μέτρα ἄνω τῆς θαλάσσης, πρὸς ἣν ἐξαπλοῦται μετὰ τοῦ ὠραιότατου μέρους αὐτῆς, τῆς βριθούσης περιπατητῶν μεγαλοπρεποῦς λεωφόρου τοῦ Νικολάου. Ἐνταῦθα ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς περιφέρεται ἀνὰ τὰς πρασίνας δεικνύουσι ποικίλος καὶ κατὰ τὸν συρμὸν ἐνδεδυμένους κόσμος, ἢ καθήμενος πρὸ μαρμαρίνης τραπέζης τοῦ ἐξοχον τοποθεσίαν ἔχοντος καφενείου Σαμβρίνη, ἀπολαύει τοῦ τερπνοτάτου θεάματος τοῦ λιμένος καὶ τῆς θαλάσσης. Πρὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς λιθίνης κλίμακας ἥτις εὐθὺ φέρεται πρὸς τὸν Νάον τοῦ Ἁγ. Νικολάου ἐν τῷ λιμένι, ἐγείρεται ὀρειχάλκινος ἀνδριὰς τοῦ Δουκὸς Ἐμμανουὴλ Ρισελιὲ τοῦ αἰμνήτου διοικητοῦ τῆς Νέας Ρωσσίας ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' ἐφ' ἀπλοῦ ἐκ γρανίτου βάθρου, οὗτινος ἀγγλικὴ βόμβα κατὰ τὸν χριστιανικὸν πόλεμον παρετίρησε τὴν μίαν γωνίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας φαίνεται ἥδη ἐντετυχημένη. Ἐντὸς βωμικής τηθέντου κεκαλυμμένον, καὶ διὰ δαφνίου στεφάνου κεκοσμημένον τὸ φυσικὸν μεγέθους ἀγαλάμα ἐκτείνει τὴν δεξιάν του εὐλογῶν τὸν λιμένα. Ἀπολαύει μεγάλης δημοτικότητος παρὰ τῷ λαῷ ὑπὸ τὸ βραχὺ

ὄνομα *duc*, τοῦτ' ἔστι δούξ. Πρὸς βορρᾶν καὶ νότον τοῦ παλαιότατου καὶ ὠραιότατου μέρους τῆς πόλεως Ὀδησσού, δύο χανδακαεῖδεις διώρυγες ὑπὸ οἰκιῶν περιβαλλόμεναι φέρουσι πρὸς τὰς εὐρεῖας τοῦ λιμένος δεξαμενὰς ἢ μὲν βορειότερα πρὸς τὸν λεγόμενον *πρακτικὸν* λιμένα, ἢ δὲ νοτιότερα πρὸς τὸν τῆς καθάρσεως Ἄνωθεν ὅμως τῶν πυκνῶν δεικνύουσι τῆς λεωφόρου τοῦ Νικολάου ἐκτείνεται σειρά μεγάρων ἀπλοῦ ἀλλὰ ἀξιοπρεποῦς ρυθμοῦ ἐντινῶν ὁποίων κατοικεῖ ὁ γενικὸς Διοικητὴς, ὁ στρατηγὸς τοῦ πεζικοῦ X. X. φον-Ρωπ, διάδοχος τοῦ Τούτλεβεν καὶ τοῦ Γούρκου ἐν τῇ θέσει ταύτῃ. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς λεωφόρου εἰσβαλλεῖ ἐν τινὶ ἡμικυκλοεῖδῃ πλατείᾳ, ἢ πρὸς τῆς κτιστρίας τῆς Ὀδησσού ὀνομασθεῖσα ὁδὸς Αἰκατερίνης· πρὸς βορρᾶν ἢ πλατεῖα αὕτη περιφράσσεται ὑπὸ τοῦ μεγάρου τῆς ἡγεμονίδος Βοροντζῶφ, πρὸς νότον δὲ ὑπὸ τῆς περικαλλοῦς ἐκ στηλῶν στοῦς τοῦ Δημαρχεῖου καὶ τοῦ χρηματιστηρίου. Πρὸς τὸ νότιον ἄκρον τῆς λεωφόρου ὑψοῦται ὁ ὀρειχάλκινος ἄρτι ἀποκαλυφθεὶς ἀνδριὰς τοῦ μεγίστου τῶν Ρώσων ποιητοῦ Πούσκιν. Παρὰ τὸ Δημαρχεῖον ἐγείρεται τὸ κτίριον τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἐλληνικοῦ ρυθμοῦ μετὰ προπυλαίων ἐκ κορινθιακῶν στύλων, δωρηθὲν τῇ πόλει ὑπὸ τοῦ καλλίστου δημάρχου τῆς Ὀδησσού καὶ αὐλικοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος, Γρηγορίου Γρηγοριεβίτς Μαρασλῆ, πλησίον δὲ τούτων ἄρχεται ἢ πρὸς τὸν νεόδμητον σιδηδρομικὸν σταθμὸν φέρουσα ὁδὸς τοῦ Πούσκιν ἐν τῇ κατὰ κήσῃ ποτε ἐπ' ὀλίγον χρόνον ὁ ποιητῆς, ἐν ᾧ ἐν τινὶ ἀποστάσει δεξιόθεν ὑψοῦται τὸ ἀρτίως ὑπὸ βιενναῖου ἀρχιτέκτονος οἰκοδομηθὲν λαμπρὸν θέατρον μετὰ καλαισθητικωτάτων κήπων περιβαλλόμενον.

Ἀπὸ τοῦ θεάτρου φθάνομεν ἀμέσως διὰ τῆς μακρᾶς καὶ πολυανθρώπου ὁδοῦ τοῦ Ρισελιὲ εἰς τὴν ὀρθογωνίως διασταυρούσαν αὐτὴν κομφὴν ὁδὸν de Ribas λαβοῦσαν τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ὑποναυάρχου de Ribas, ὅστις τῇ διαταγῇ Αἰκατερίνης τῆς Β'. ἔκτισε τὴν Ὀδησσὸν ἐπὶ τῶν εἰρείων τοῦ τουρκικοῦ φρουρίου Κατζῆ Μπέη. Παρὰ τὸν ἐπιμελῶς συντηρούμενον καίτοι οὐχὶ μέγαν Δημοτικὸν κήπον καὶ διερχόμενον τὴν μακρὰν καὶ ζωηρὰν ὁδὸν Προβρασηνσκακίγια φθάνομεν εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἔχουσαν τὸν θόλον ρωσικῆν μητρόπολιν μετὰ τοῦ ὄξεις κωδωνοστασίου τῆς καὶ τοῦ πλουσίως κεκοσμημένου ἑσωτερικοῦ τῆς, πλησίον τῆς ὁποίας ἀνυψοῦται ὁ ὀρειχάλκινος ἀνδριὰς τοῦ διασῆμου Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς νοτίου Ρωσσίας πρίγκηπος Μιχαὴλ Βοροντζῶφ ὑπὸ πρασίας περιβαλλόμενος. Ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ ἱερούργει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ Ὀδησσού, σεβασμιώτατος Νικάνωφ, ὅστις θεωρεῖ σπουδαῖον ποιμαντορικὸν καθήκον, νὰ κηρύσῃ ἐν εὐλόπτῳ γλώσῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οὐχὶ μακρὰν τῆς μητροπόλεως ἐν τῇ διασταυρώσει τῆς ὁδοῦ Χερσῶνος καὶ Δβοράνσκαγια κείται τὸ ἐν ἔτει 1864 κτισθὲν Νεω-ρωσικὸν Πανεπιστήμιον μετὰ ὠραίας αὐλῆς καὶ παρεκκλησίου. Ἐκείθεν ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὄρας φθάνει τις εἰς τὴν περίκομφον εὐαγγελικὴν λουθηρανικὴν ἐκκλησίαν μετὰ

Πρακτικού λυκείου ορφανοτροφείου και έκκλησιαστικής σχολής, ήτις συντηρείται υπό της γερμανικής κοινότητας. Επί της οδοῦ Αϊκατερίνης εὐρίσκόμεν ἄξιόλογον ἐκκλησίαν καθολικὴν ἐν ἣ κείνται τὰ ὀστέα τοῦ κόμητος Λανζερὸν, διαδόχου τοῦ δούκῃ Ρισελιέ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Διοικητοῦ, μετὰ ἐξ δὲ οἰκίας μακρὰν αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς οδοῦ πλησίον τῆς μικρᾶς ἄρμενικῆς ἐκκλησίας κείται ἡ πλήρης χάριτος καὶ ἐσωθεν πλουσίως κεκοσμημένη ἑλληνικὴ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Τριάδος, συντηρουμένη ὑπὸ τῆς πολυαριθμοῦ καὶ μέγα δυναμένης ἑλληνικῆς παροικίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπαγχονισθέντος ἑλληνοπατριάρχου Γρηγορίου. Παρὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν κείται τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου Ῥοδοκανάκη κτισθὲν καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἑλλάδος Ὁλγας ἑλληνικὸν Παιδοτροφεῖον. Τέλος ὑπάρχει πληθὺς Ῥωσικῶν ἐκκλησιῶν ὡς καὶ Ἰουδαϊκῶν συναγωγῶν διεσπαρμένων καθ' ὅλην τὴν πόλιν.

Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ὑπερβαίνει τὸ τέταρτον τοῦ ἑκατομμυρίου, ἀποτελοῦσιν οἱ Ῥῶσοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικροῦ Ῥωσικῆς καταγωγῆς, καὶ Ἰουδαῖοι. Ἐκ τῶν τούτων ὑπάρχουσι πολυαριθμοὶ Ἕλληνας, Γερμανοὶ, Γάλλοι, Ἴταλοι καὶ Πολωνοὶ, καὶ ἐπειδὴ οὔτε Ἀγγλοὶ, οὔτε Ῥουμῶνοι, οὔτε Βούλγαροι Ἀρμένιοι καὶ Πέρσαι ἑλλείπουσιν, εὐρίσκει τις, ἰδίως παρὰ τοῖς μεμορφωμένοις ἡμερίστην πολυγλωσσίαν. Εἰς τοὺς πρώτους ξένους οἰκιστὰς τῆς Ὀδησσοῦ, ἀνήκουσιν Γερμανοὶ, Ἴταλοι καὶ Ἕλληνας. Μεταξὺ τούτων τῶν ἐξῆχουσιν θέσιν ἔλαβεν ἄλλοτε ἡ Ἴταλικὴ παροικία ὥστε ἀκόμη πρὸ εἰκοσαετίας ἐν ὅλκῃ ταῖς γωνίαις αἰ ὀνομασίαι τῶν ὁδῶν ἦσαν γεγραμμέναι Ἰταλιστὶ καὶ Ῥωσιστὶ. Τὴν σήμερον καίτοι αὕτη ἰσχυρῶς συγχωνευθεῖσα, ἀριθμεῖ εἰσέτι σημερινὰς ἐμπορικὸς οἴκους, ὡς τοὺς ἀδελφοὺς Ἀνατρα, Τραβόττη καὶ Σα, Dall' Orso καὶ ἄλλους. Ἡ ἑλληνικὴ ἀποικία τῆς Ὀδησσοῦ εἶναι ἡ πολυαριθμοτάτη καὶ πλουσιωτάτη πασῶν. Ὅτι αὕτη καὶ ἐπὶ μορφῶσει καὶ πατριωτισμῷ διακρίνεται, τοῦτο διὰ πάντα γνωρίζοντα τοὺς Ἕλληνας, οἰκοθεν ἐννοεῖται. Ἰδιαίτερον δὲ δεῖγμα τούτου ὑπόκεινται δύο ἀκμάζοντα σχολεῖα ἐν οἷς διδάσκειται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἅτινα τῆς μεγίστης μερίμνης ἀπολαύουσι παρὰ τὴν κοινότητα. Οἱ τὸ συμβούλιον τῶν ἐν λόγῳ σχολῶν ἀποτελοῦντες Ἕλληνας τῆς Ὀδησσοῦ οἱ καλοῦμενοι ἔφοροι καθιέρωσαν τὴν ἀξίπαινον ἀρχήν, νὰ ἐκπαιδεύωσι ἕνευ διδασκτρῶν τὴν νεότητα. Συνεπεῖα δὲ τούτου πλεῖστοι καὶ μὴ Ἕλληνας φοιτῶσιν εἰς τὰς σχολὰς ταύτας. Ἐν Ὀδησσοῦ συνελήφθη τὸ σχέδιον τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας, ἐξ Ὀδησσοῦ δὲ ἐξόρμων νεαροὶ μαχηταὶ πρὸς λύτρωσιν τῆς πατρίδος, καθὼς ὁ τότε δεκαπενταετής Ἀριστείδης Χρυσοβέργης, ὃν θὰ συναντήσωμεν κατόπιν καὶ ἐν Σεβαστούπολει. Καὶ διὰ πατριωτικῶν ἔτι ἐορτῶν συνειθίζεται ἡ ἑλληνικὴ ἀποικία νὰ διακρίνηται ὡς πρὸ ὀλίγου ἐπὶ τῇ

εὐκαιρίᾳ τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τοῦ Βασιλέως Γεωργίου πρὸς τὴν ἀπεστάλην τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Κ. Κ. ἀρχιμανδρίτου Ἀγγέλου Περάνη καὶ τῶν κληρονομικῶν δικαιοῦματι ἐπιτίμων πολιτῶν Δ. Διαλεγμένου καὶ Μ. Μαύρου κομιζόντων πολυτελέστατα δῶρα.

Ἡ εὐμερία τῆς πόλεως βασιζέται ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου, ὅπερ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ θερισμοῦ τῆς ἐκτεταμένης χώρας. Τὴν πρώτην βαθμίδα ἐν τῇ ἐξαγωγῇ κατέχουσιν οἱ δημοτικαὶ καρποὶ, ἐξ ὧν πάλιν πρωτεύουσι τὰ σιτηρά, διὸ καὶ ἡ Ὀδησσοῦ ἐκλήθη ὑπὸ τῶν γερμανῶν ἀποίκων σιτούπολις, εἶτα τὰ ἄλλα τὰ οἰνόπνευμα τὰ κτήνη καὶ ἡ ξυλεία, κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη καὶ αἱ ζακχαίρει, διὰ τὰς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις ἐπὶ τινα χρόνον προσέφερε καὶ ἐξαγωγικὸν βραβεῖον. Κυρίως εἰσάγονται ἀποικιακὰ εἶδη, ἄνθρακες γεωργικαὶ καὶ ἄλλαι μηχαναὶ, πετρέλαιον, ὑπόψαι τῆς μεσημβρίας καὶ ἐλαϊόλαδον. Ἡ ἐξαγωγὴ τῶν σιτηρῶν ἐκ τῆς Νοτίου Ῥωσσίας ἦτο ἐν ἔτει 1888 ἐξόχως μεγάλη. Οἱ ἐξ σημαντικώτεροι λιμένες ἐξῆγαγον ἐν στρογγύλῳ ἀριθμῷ 116 ἑκατομμύρια στατήρας δημοτικῶν καρπῶν καὶ ἀλεύρων, ἐξ ὧν ἡ Ὀδησσοῦ 45, τὸ Νικολαῖεφ 19, ἡ Σεβαστούπολις 12, ἡ Βερδιάνσκα 5, τὸ Ταϊγάκιον 8 καὶ τὸ παρὰ τὸν Τάναϊν Ροστόβιον 27 ἑκατομμύρια. Τὰ δὲ ἐργαστᾶσια ἀναπτύσσουσιν ἐν Ὀδησσοῦ ἀπὸ πολλοῦ μεγάλην δραστηριότητα. Μεθ' ὅλην τὴν μεγάλην εἰσαγωγὴν γεωργικῶν μηχανημάτων ἐξ Ἀγγλίας ἰδίως, τὸ χυτήριον καὶ τὸ μηχανουργεῖον τοῦ Βελλίνου καὶ Φένδερικ ἐργάζεται τεραστίως τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει καὶ ἡ βιομηχανία τοῦ καπνοῦ, τῶν οἰνοπνευματῶν καὶ τῶν δερμάτων, μείζονα ὅμως ἢ τῶν ἀλεύρων καὶ τῶν σακχαρέων. Τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἐν τῇ φορτώσει ἔχουσι τὰ ἀγγλικά ἀτμόπλοια, συναγωνίζονται οὐχ' ἧττον καὶ αἱ λοιπαὶ μεγάλαι ἀτμοπλοικαὶ ἐταιρίαι τῶν ἄλλων ἠθνῶν, οὕτως ὥστε ἐνίοτε οἱ ναῦλοι ἐκπίπτουσι σφόδρα. Ἡ Ῥωσικὴ μετέχει τῆς ναυτιλίας διὰ τεσσάρων μεγάλων ἐταιριῶν αὐτῆς Ῥωσικῆς ἐμπορικῆς ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας», τῆς «Ἐταιρίας τοῦ στόλου τῶν καταδρομικῶν», τῆς «Ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ Δουνάβεως», καὶ τῆς μόλις τῷ 1887 ἰδρυθείσης «Ῥωσικῆς ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας». Ἡ πρώτη ἀποστέλλει τὰ ἀτμόπλοιά της καθ' ὅλας τὰς ἀκτὰς τῆς Μαύρης θαλάσσης, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, Συρίαν, Αἴγυπτον καὶ τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν ἢ δευτέρα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ πρὸς δοκιμὴν εἰς τὴν Βρασιλίαν ἢ τρίτη, δημοῦργημα τοῦ ἐπιχειρηματίου Πρίγκηπος Γαγαρίν, ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Σιστόβου τῆς Βουλγαρίας ἢ τετάρτη τέλος προσεγγίζει εἰς ὅλους τοὺς Ῥωσικοὺς λιμένας τῆς Μαύρης θαλάσσης, καὶ σκέπτεται νὰ ἐκτείνῃ τὰς γραμμάς της μέχρις Αἰγύπτου.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ) (ἀκολουθεῖ)
Γ. Σ.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ (*)

Ἡ ἑκτη Αὐγούστου τοῦ 1886 ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἡμέρα λυπηρὰ διὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Μία φωτοβόλος ψυχὴ, μία συμπαθεστάτη καὶ ὄλως ἐξόχως ἐπιστημονικὴ μορφή καὶ ποιητικωτάτη φύσις, ὁ ἐνθουσιωδέστερος ψάλτης τῶν εὐκλεῶν πόθων τοῦ Ἔθνους, ὁ Θεόδωρος Ὁρφανίδης πραγματικῶς ἀφαιρέτο ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ζώντων, διότι πρὸ καιροῦ ἦτο νεκρὸν τὸ ἀκαταπόνητον πνεῦμα του, ὑπὸ τὰς μάλλον δὲ θλιβερωτέρας ἀντιθέσεις εἶχε σθεσθῆ ἢ λαμπρῶν ἐκείνη τῆς εὐφύας, ἣτις ἠκτινοβόλει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του, ἢ δὲ κοινωνία δὲν ἤσθάνετο πλέον τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ. Διὰ τὸν Ὁρφανίδην ὑπῆρχεν ἀνάγκη τελείας ἀναπαύσεως μετὰ τοσοῦτους ἀγῶνας. Πρὸ πολλοῦ ἡ λύρα τοῦ ποιητοῦ, ἢ τὰς καρδίας τοῦ κόμμου ἐν ἄρῃτῳ ἦδονῃ καὶ περιπαθεῖς ἠλεκτρίσασα εἶχε θραυθῆ ἢ Μοῦσά του, ἢ τοσοῦτους ἐνθουσιάζασα, εἶχε τελείως σιγήσει. Ὑπὸ τὸ κράτος βαθείας ἀπογοητεύσεως, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐκ συμφώνου, οἱ μεγάλοι χαρακτηρισμοὶ ἐν προθύμῳ ἐν ποικιλίαις περιστάσεων ὑπκούσαντες εἰς τὴν ὄψιν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν πίεσιν τῆς καρδίας, διέρχονται ἀνύμνητοι πρὸ τῆς συγχρόνου αἰγρότητος, καὶ ὁ Ὁρφανίδης ἐσβέννυτο καθ' ὅλοκληριαν, δηλητηριαζόμενος ἐν τῇ κοινῇ ἀγνωμοσύνῃ. Ὁ ἀληθὴς ποιητὴς εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀποθάνει, κύπτων ἀπέναντι τῶν μεγάλων ἀντιδράσεων, εἰς ἃς οὐδαμῶς ἠδύνατο ν' ἀνεύρη τὸ μέγα ἐκεῖνο γόητρον καὶ τὰς ὑψηλὰς ἀπολαύσεις τῶν ἡμερῶν τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ ἀκμῆς καὶ δράσεως. Ὁ Ὁρφανίδης ἦτον ἀναίσθητος. Ὁ σηματοφόρος τοῦ πνεύματος, ὑπὸ τὰς μικροτέρας ἀντιθέσεις ἀνεπίστου ἀγωνίας δὲν ἤννοε πλέον. Τὸ βαθὺ ἐκεῖνο καὶ πληρὲς ἐννοίας βλέμμα του ἀπέμενε ψυχρὸν καὶ ἄχαρι, ἢ δὲ ζωῆ του ὀλονέν ἐχάνετο καὶ ἡ σιωπὴ ἐπεκάθητο ἐπὶ τῶν χειλῶν τοῦ περιφανοῦς ψάλτου τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Τέχνης καὶ τῶν γραμμάτων, πολλὰκις παρατηρεῖ τις τὴν εὐφύαν προσβαλλομένην ὑπὸ δυσμενεστάτων βιωτικῶν περιπετειῶν καὶ τὴν ἄμαλῃ αὐτῆς ἀνάπτουζιν ὑπὸ παντοίων παρακαλυσομένην προσκομμάτων. Ὁ «β» «εὐφρανίδης διήλθεν ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν δυσμενεστέρων τῆς τύχης προσβολῶν.

Δὲν εἶναι ποσῶς εὐκόλον, οὐδ' ἔργον οἰουδῆποτε, ὁσονδῆποτε καὶ ἂν ᾖ εὐγενὲς τὸ αἰσθημα αὐτοῦ καὶ ὄλως καλαίσθητος ἢ πρόθεσις, ἵνα δι' ὀλιγίστων γραμμῶν ἐκφρασθῶσιν οἱ χαρακτηρισμοὶ τοσοῦτον ποικίλου πνεύματος. Εἰς τὴν σειράν τῶν Ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς, ἐν ἣ ἀνεπτύχθη κυρίως ὁ Ὁρφανίδης καὶ ἐξεδήλωσε τὰς πρώτας ὀρμὰς τῶν μεγάλων αὐτοῦ αἰσθημάτων, ἢ ὑπέροχος διάνοια καὶ ὁ εὐγενέστερος χαρακτηριστὴρ ἦσαν ὅπλα ἀπροσμάχητου δυνάμεως, ἐμπνέοντα φιλόσοφον εὐπειθειαν καὶ ὄχι δουλικὴν ὑποταγήν. Ὁ λόγος ἀποστολῆν εὐπεῖθειαν καὶ ὄχι δουλικὴν ὑποταγήν. Ὁ λόγος

(*) Ἀπόσπασμα ἐξ ἀνεκδότου ἔκτενου Βιογραφικῆς Μελέτης.

ἐκείνητος νεῦρα, γοργότητα, δύναιμι, πεποιθήσιν. Ἡ ἐκδήλωσις τοῦ αἰσθηματος ἦτο φυσικὴ, ἀνεπιτήδευτος, πρωτότυπος καὶ πάντοτε προσηλωμένη εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἀνάπτουζιν ἀληθῶς ἠθικῶν ἰδεῶν.

Ἡ φωνὴ τοῦ ποιητοῦ τῆς Χίου Δούλης καὶ τῶν ἄλλων ἀριστουργημάτων, διαφόρου δυνάμεως καὶ καλλονῆς, ἀπέθη πολῦτιμος ἐν κρίσιμοις καιροῖς, σημαίνουσα. Ἡ Ποίησις του, ἦτο τέκνον τῆς ἐποχῆς τῆς, προσωρισμένη ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ αὐτῆς ἰριζόντος. Ἐν μέσῳ καιρῶν δυσσεχθῶν, ἐν μέσῳ συμβάντων βαθυτάτης πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς σημασίας, ὑπῆρξεν οὐ μόνον ποιητῆς, ἀλλὰ καὶ ἀληθῆς Τέκνον τῆς Ἑλλάδος, αἰσθανόμενον, ὡς λίαν ἐπιχαίρειος ἔγραψεν ἐκ τοῦ σύγγγους τὸ γοητευτικὸν ἐκεῖνο φάσμα τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὅποιον πάντες βλέπομεν καὶ ἡ φαντασία αὐτοῦ παρίστα ἐνσαρκωμένον καὶ ψηλαφητόν. Ἐὰν εἴη ἀκόμη ἀναμφισβόλω θὰ εἶχωμεν πλήρη τὰ διδάγματα τῆς ἐποχῆς ἐν ἣ ἔδρασαν ὁ Ὁρφανίδης, διότι καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτοῦ ἔτη, ἀκόμη ὑπὸ τὴν χιόνα τῶν λευκῶν αὐτοῦ τριχῶν ἐνέκρυπτε τὸ πῦρ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅπερ ἄλλοτε ἐπλήρου τὴν εὐγενὴ αὐτοῦ καρδίαν.

Ὅταν ἡ ἱστορία λαλήσῃ ἐλευθέρως, τότε καὶ μόνον τότε θὰ καταδηλωθῇ προσηκόντως, οἷον διεδραματίσει μέρος ἐν τοῖς πρώτοις βήμασι τοῦ βίου του ὁ Θ. Ὁρφανίδης, εἴτε ἐργαζόμενος μετ' ἄλλων πατριωτῶν καὶ συντελών εἰς τὴν παγίωσιν μιᾶς νέας τάξεως πραγμάτων, εἴτε ἡλπίζετο τὸ γενικὸν καλόν, εἴτε δημιουργῶν μόνος ἄφ' ἐαυτοῦ δύναιμι πρὸς τὸ δυσχερέστατον τῶν ἔργων, πρὸς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος, ἣτις εἶναι τὸ ὕψιστον τέλημα, πρὸς τὸ ὅποιον ἀτενεῖει ὁ ἀληθὴς ποιητὴς.

Ὁ Ὁρφανίδης καὶ ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς ποιητῆς κατέλιπε ἀθάνατα μνημεῖα ἐξόχου νοῦ καὶ καρδίας φλογεράς. Ἡ ζωὴ του, εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικὴ πνευματικὴ ζωὴ, συνδεομένη πολυτίμως μετὰ τῆς ἱστορικῆς πνευματικῆς ζωῆ, συναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἐντεῦθεν ἀποτελεῖ θέμα πρὸς εὐρυτέραν μελέτην, διότι αἱ ἐν γίνεαι ἐργασίαι τοῦ Ὁρφανίδου, ὡς καθηγητοῦ, ὡς ἐπιστήμονος, ποιητοῦ, δημοσιογράφου, συγγραφέως, ἀπαρτίζουσιν ἀληθῆ ἱστορίαν, κυρίως δ' ἡ σειρά τῶν περιβλέπτων ποιημάτων του πάντοτε θ' ἀποτελῇ τὸν λαμπρότερον στολισμὸν πάσης βιβλιοθήκης, ὡς περιέχουσα θησαυροὺς ἀθανάτου καὶ αἰετοῦ ποιητικωτάτης καρδίας. Ἄπασα ἐκείνη ἢ πρωτότυπος μεγαλοφυΐα, ἅπασα ἢ ἐμπειρος καὶ εὐστοχος ἐκείνη κριτικὴ δεινότης, ἢ διαλάμπουσα ἐν τοσοῦτοις ὀραίοις ἔργοις, ἐν τῇ σειρά τῶν ἀληθμονήτων καλλογοικῶν ἐπι κρίσεων τοῦ ἀνδρός, ὧν ἄλλοτε ἠτύχηε τὸ ἑλληνικὸν δημοσίον νὰ βλέπῃ τὴν δημοσίευσιν, ἅπαν ἐκεῖνο τὸ ὕψος τῆς ἐμπνεύσεως, ἢ ἀπαράμιλλος τέχνη τοῦ ὕφους καὶ ἡ χάρις περὶ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν θερμότερων τῆς καρδίας αἰσθημάτων, οὐδέποτε θὰ λησμονηθῶσιν, ὅσα καὶ ἂν οἱ καιροὶ παρασύρῃσι τὸ συμπαθὲς ὄνομα τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ λησμοσύνῃ τῶν νεωτέρων ἐποχῶν.

Οι νεώτεροι, μελετώντες τὰ ἔργα του, θὰ τηρῶσιν εὐγνώμονα τὴν μνήμην του. Οἱ λόγοι δὲν θὰ λησμονῶσιν τὸν ποιητὴν τῶσων περιφρήμων ἔργων, ἢ νεότης, αἰετοί τε θὰ κοσμήσῃ μετ' αὐτῆς λατρείας τὸν ἀπέριττον τάφον τοῦ μετὰ μοναδικῆς στοργῆς γαλουχῆσαντος αὐτὴν εἰς τὰ νάματα τῆς παιδείας, οἱ δημοσιογράφοι, ὄργανα τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων, ζωηρῶς θὰ ἐκδηλώσιν τὴν τιμὴν αὐτῶν πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ γενναίου προστάτου τῶν καλῶς ἐννοουμένων ἐλευθεριῶν.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΡΕΝΗΣ

ΓΑΛΛΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Μαρκίων δι-Βογιὲ ἐπωφελήθη ὑπὲρ τοῦ ἱστορικοῦ συλλόγου τῆς Γαλλίας τὰς ἐπιστολάς τοῦ στρατάρχου Βιλλάρς ἐν τῇ προπαρασκευῇ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν *Mémoires de Villars*¹ ὅπως παραβάλλῃ τὰς ἐπιστολάς αὐτὰς πρὸς τὰ ἀπομνημονεύματα καὶ διαφωτισθῇ σκοτεινὰ χωρία καὶ ὑπαίνυμους. Ὁ Βιλλάρς ὁ ὑστάτος τῶν μεγάλων στρατηγῶν Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' (ἐγεννήθη τῇ 8ῃ Μαΐου 1653 ἐν Μουλῆνς. Τοῦ στραταρχικοῦ ἀξιώματος ἐκρίθη ἄξιος ὅτε ἐνίκησεν ἐν τῇ παρὰ τὸ Φρεϊδλιγγεν μάχῃ κατὰ τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1702 πρὸς τὸν πρίγκιπα τῆς Βάδης Λουδοβίκου, ἠττήθη δὲ μετέπειτα ἐν τῇ περιωνύμῃ μάχῃ παρὰ τὴν κωμόπολιν Μακπλακὲ τῇ 11ῃ Σεπτεμβρίου 1709 καὶ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν Τουρίνω κατὰ τὸ 1734) ὑπῆρξεν ἄκοντος ἀνταποκριτῆς. Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τούτων καὶ ἄλλων ἐγγράφων καθήρτισεν ὁ περικληθὲς ἀκαδημαϊκὸς βιογραφικὴν ἐργασίαν, ἣτις κυρίως οὐδεμίαν βιογραφίαν ἀποτελεῖ, ἀλλ' ἐπαλληλιῶν ἐρευνῶν περὶ τοῦ εὐμεταβόλου βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Βιλλάρς, ἐν οἷς ἐξετάζονται ὁ χαρακτήρ καὶ αἱ ἐπιφάνειαι τοῦ στρατάρχου καὶ παρέχεται εἰκὼν περὶ τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ὁμοχρόνων αὐτοῦ «Villars, d'après la correspondance et des documents inédits, par le Marquis de Vogué, d' l' Institut»² Εἰς τὰς ἀντεπιστελλούσας καταλέγεται καὶ ἡ πασιβύλητος κυρία Μαιντενῶν, ὡς μία τῶν σπουδαιοτάτων. Ἡ ἐκθεσις ἄρχεται ἐξ ὅτου ὁ Βιλλάρς ἦτο ἐτι συνταγματάρχης, ὅτε διατελῶν ἐν οὐχὶ εὐαρέστῳ περιστάσει ἐκαρῶσκει, ὅπως ἐπωφελήθῃ εὐμενῆ εὐκαιρίαν, ἣτις ἠδύνατο νὰ προαγάγῃ αὐτὸν ἐν τῇ αὐλῇ, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἢ καὶ ἐν τῇ διπλωματίᾳ. Ἡ δὲ διπλωματία ἐχρησίμευεν αὐτῷ ὡς γέφυρα πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν. Ὡς πρὸς δὲ τὰς γαλλικὰς γειτονικὰς χώρας κατὰ τὴν νότιον Γερμανίαν

1) Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Βιλλάρς παρὰ τῷ ἐν Παρισίῳ βιβλιόπωλῃ Plon καὶ Nourrit, 1888

2) Ὁ Βιλλάρς κατὰ τὴν ἰδίαν ἀνταπόκρισιν καὶ τὰ ἀνέκδοτα ἔγγραφα ὑπὸ τοῦ μαρκίωνος δι-Βογιῆ.

(δὴλ. Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην) ὁ Βιλλάρς εἰκονίζει πιστῶς τὰς ἐπιβουλὰς καὶ ἀψηφισίας, ἃς ἡ γαλλικὴ ὑπεροψία ἀδεῶς ἐπέτρεπεν ἑαυτῇ. Ἄν ὁμως οἱ νῦν Γάλλοι τὴν ἀψηφισίαν αὐτὴν, ἣτις ἐπεκράτησεν ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', ἠθελοντο ἵνα παραβάλλωσι πρὸς τὴν γερμανικὴν πολιτικὴν Γουλιέλμου τοῦ Α', ἠθελον ἰδῆ ὁπόσον ἐπακριβῶς μικρὰς ἀφορμὰς ἔχουσι νὰ μεμψιμοιρῶσι δι' ἀψηφισίας ὡς πρὸς τὴν Ἀλσατο-λοθαριγγίαν.—Ἐν τῷ αὐτῷ παρισινῷ βιβλιοπωλείῳ ἐδημοσιεύθη «*La jeunesse du Roi Charles-Albert par le Marquis Costa de Beauregard*»³ ὅστις ἐφιλοπόνησε τὴν ἐν διαγωνισμῷ στεφθεῖσαν κλασικὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, ὄντως ἀριστοτέχνημα, ἢς ἡ ἐπιγραφή «*Un Gentilhomme d' autrefois*»⁴. Ἰστίον ὅτι ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος, ὁ πατὴρ τοῦ Βικτωρος Ἐμμανουὴλ καὶ ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς νεωτέρας γενεαλογικῆς γραμμῆς Καριγιάνη ἐν Τουρίνω πλημμελῶς ἐκρίθη ὑπὸ πολλὰς ἐπιφάνειαι, καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ ὡς προλαίαντος τὴν ἐνότητά τοῦ ἰταλικοῦ κράτους ἐπεσκιάσθη ὡς ἐκ τῶν ἀγῶνων τοῦ μᾶλλον κατορθωτικοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ὅθεν ὁ συγγραφεὺς ἐπέλυσε τὸ πρόβλημα τῆς περιγραφῆς τοῦ Καρόλου Ἀλβέρτου πῶς ἐγένετο ὡς υἱὸς πατρός, ὅστις ἐτάχθη κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπαναστασίαν, ὡς τροφὸς τινος τῶν ἐν Γενεύῃ παιδευτηρίων, ἐν ᾧ ἐτι ἤξιοιτο ὑπερτάτου κύρους αἱ ἰδέαι τοῦ *Jean-Jacque*, ὡς ἀξιομακτικὸς ὑπὸ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα καὶ εἶτα ὑπὸ τὸν Ἀγκουλέμ ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ὡς διπλωμάτης κατὰ τοῦ Μεττερνίχου ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Ταλλεϋράνδου. Ὁ συγγραφεὺς εἰ καὶ ἐξιστορεῖ τὸν ἥρωα αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀναβάσεως ἐν Τουρίνω, ὑπισχνεῖται οὐδὲν ἦττον νὰ περιγράψῃ ἢ μᾶλλον ν' ἀποκαλύψῃ τὸν βασιλεῖα αὐτὸν ἐν δευτέρῳ τόμῳ· διότι καὶ τοῖς ἀυστριακοῖς καὶ τοῖς ἰταλοῖς στασιώταις ἦτο ἐξ ἴσου ὑπόπτος καὶ ὑπ' ἀμφοτέρων ὑπόπτως ἱστορεῖτο. «Ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀναγράφει ὁ Κώστας, ὁ Κάρολος, Ἀλβέρτος ἐτελεύτησε καὶ ἡ μεγάλη ἡ περιπετειῶν ἀνάμεικτος μορφή αὐτοῦ διατελεῖ ἐμπνέουσα θάρρος ἡμῖν τοῖς ἄλλως τοσοῦτον ζηλωταῖς εἰς λύσεις αἰνιγμάτων, οἷον ἡ Σφίγγ. Οὐδεὶς ἀπετόλμησεν ὅπως ἐξανοίξῃ τὴν βασιλικὴν ταύτην συνείδησιν, ἣτις συνίστατο ἐξ ὁνείρων, ἐκ πραγματικότητος, ὁρμῆς, ἐπιλογισμοῦ, μεταμελείας καὶ προκαταλήψεως, καὶ ἐν ᾧ ἀνδρὶ τὸ πᾶν ἦτο πρόχειρον νὰ ἐναντιωνῆται πρὸς τὴν λογικὴν, τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην. Ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος ἀνέκραξε τὴν ἐπιουσαν μετὰ τὴν ἐν Νοβάρᾳ (ἐνθα τῷ 1849 οἱ Ἀυστριακοὶ κατετρόπωσαν τοὺς Σαρδῶνους) ἦτταν, ὡσεὶ ἐφώνει ἐκ τοῦ τάφου καὶ βίος μου ὑπῆρξεν ἐν μυθιστόρημα, ἐγὼ ὁμως δὲν ἐγνώσθην ἐπαρκῶς». Εἶχε δίκαιον, προσεπάγει ὁ συγγραφεὺς, διότι μετὰ ἐκκαιδεκέτη κυβέρνησιν ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὡς μετῆμφισμένος ἥρωα ἐνὸς μυθογραφήματος, ἐφ' οὗ ἡ ἦττα αὐτοῦ ἀπετύπωσε τὴν σφραγίδα. Ὁ Μαρκίων Κώστας ἀνο-

3) Ἡ νεότης τοῦ βασιλέως Καρόλου Ἀλβέρτου ὑπὸ τοῦ μαρκίωνος Κώστα δι-Βουρεγάρ.

4) Εἰς εὐγενῆς ἄλλοτε.

μολογεῖται ὁ προσφυὴς ἱστορικός διὰ τοιαύτην προσωπικότητα, ἣτις ὡς ἄνθρωπος, ὡς βασιλεὺς ἔνευ χώρας καὶ ὡς πολιτικός εἶνε ἐξ ἴσου περίεργος, μάλιστα ἦτο εἰς τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, ὅστις ὑπῆρξεν ἐταῖρος καὶ πιστὸς ἐκ νεότητος φίλος τοῦ Καρόλου Ἀλβέρτου, οὗ αἱ ἀναγραφὰ ἀπέληξαν εἰς καλὸν αὐτοῦ. Ὅτε ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον ἐτεῖ 1798. ὁ οἶκος τῆς Σαβοῖας ἐτύγχανε κατεστραμμένος, διότι ἡ μὲν ἀρχαιοτέρα γενεαλογικὴ γραμμὴ ἀπετέλει παράδοξον ἀντίτυπον πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς τῆς Ἑσθῆς διαρκουόντος τοῦ βασιλείου τῆς Βεστροφιλίας καὶ μετ' αὐτὴν, ἡ δὲ νεωτέρα γενεαλογικὴ ἦσθιεν ἐν Γενεύῃ τὸν ἄρτον τῆς ἐξορίας καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα γενεαλογικὴ δυναστεία ἐξηκολούθησε βασιλεύουσα διὰ τοῦ Καργιάρη ἐπὶ τῆς Σαρδινείας ἀλλὰ τοσοῦτον ἀξιοθρηνητῶς καὶ γελωτῶς, ὡς δύναται νὰ ἐπινοηθῇ μόνον ἐν τινι κωμικῷ μυθογραφήματι. Διετῆρει τριακοσίους πολιτοπόλεμας κακῶς μισθουμένου· καὶ ἐτι κάκιον ἐνδεδυμένους, ἀλλὰ συνείθισε νὰ λέγῃ, ὅποτε ὠμίλει, περὶ τῶν καιρικῶν περιστάσεων «*Moi et Napoléon!*» ὁ δὲ γόνος τῆς νεωτέρας γενεαλογικῆς δυναστείας ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ἀνία, ἀηθία καὶ γελωτοῦτος. Καὶ ἐν τούτοις ἡ τύχη ἠνόησεν, ὥστε ταύτοχρόνως νὰ ἐγκαθιδρυθῶσιν αὐθις ὁ μὲν Λουδοβίκος ΙΗ' ἐν Παρισίῳ, ὁ δὲ Βικτωρ Ἐμμανουὴλ ἐν Τουρίνω καὶ αὐτὸς μετὰ ἐκκαιδεκέτη ἐξορίαν ἀφελῶς ἔλεγεν «ὠνειρεύθη κακὸν ὄνειρον». Πρὶν ἢ ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος ἀναβῆ ἐπὶ τοῦ θρόνου, διέταξεν αὐτὸν ὁ Μεττερνίγος νὰ ὁμῶσθ ὅρκον ἀμνηστιακῆς. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ κακοδαμονία, ἐντεῦθεν μέρος τι τῶν περιπλοκῶν καὶ ἀντιλογιῶν τῆς ἰδίας κυβερνήσεως.

Ἐν Ἀθήναις κατὰ Δεκέμβριον τελευταῖον, 1889

Ν. ΠΕΤΡΗΣ

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Διατί οἱ ἄνθρωποι εἶνε λευκοὶ καὶ ἀθόλοι

Ἐγευματίζα λέγει ὁ Κ. Ι. Σμήθ, ἐν τῇ περιγησίᾳ αὐτοῦ κατὰ τὴν Γουιέναν, εἰς τινος Ἀγγλοῦ ἐμπόρου, εἰς δὲ φουκαμαχανίας (ἀνώτερος ὑπάλληλος) ἦλθε καὶ μᾶς εὐρεν εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἔμαθον, ὅτι ὁ ἀλέκτωρ εἶνε καταδικασμένος, διότι αὐτὸς ἐγένετο αἴτιον τοῦ ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς σφαιρας, οἱ μὲν εἶνε λευκοί, οἱ δὲ μέλανες.

Καὶ πῶς τοῦτο, ἠρώτησα, βλέπων αὐτὸν ἀποστρεφόμενον νὰ φάγῃ ἐκ τινος ἐδέσματος, ὅπερ ὑπέθετον, ὅτι ἦτο πετεινός. Ἰδοὺ, μ' ἀπήντησεν. Ὅταν ὁ παντοδύναμος Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον, τοῦ ἔμεινε μόνῃ μίᾳ ἡμέρᾳ ἵνα τὸν δημιουργήσῃ· ἤρχισε τὴν πρῶταν, καὶ εἰργάσθη ἀδιακόπως ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν, διότι εὐρεν ἀνάγκην νὰ πλάσῃ πολλοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν ἐφθασεν ἡ νύξ τοῦς διέταξε νὰ ταχθῶσι

στοιχῶδόν διὰ νὰ ἰδῆ πῶς ἦσαν. Τοὺς ἐξήτασεν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ εὐρεν ὅτι ἠθελον ἔχει ἄριστα, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τοῦλάχιστον, ἀλλὰ πλάσας, ὄλους μέλανας, διελογίσθη ὅτι κάλλιον νὰ ἦσαν λευκοί. Τότε ἐπεχείρησε νὰ τοὺς πλύνῃ, καὶ ἐπέσπευδε τὴν ἐργασίαν τοῦ δι' ὅλης τῆς νυκτός, ὅπως τελειώσῃ εἰς τὸν ὅποιον ἔταξε χρόνον.

Ἄλλ' ἐπρόφρασε νὰ λευκάνῃ μόλις τὸ ἡμισυ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἰδοὺ ὁ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. Εἶχεν ἤδη ἐξημερώσει, καὶ ὁ Θεὸς ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ τοὺς ἔλλους χωρὶς νὰ τοὺς πλύνῃ. Ἄνευ τοῦ ἀλέκτορος ἠθελε τοὺς λευκάνει ὄλους καὶ ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι ἠθελον εἶσθαι λευκοί. Ἰδοὺ δὲ διατὶ τὸ ἡμισυ τῶν ἀνθρώπων εἶνε λευκοί καὶ τὸ ἄλλο ἡμισυ μέλανες, καὶ ἰδοὺ διατὶ δὲν δύναμαι νὰ φάγω ἀπὸ τὸν κατηραμένον αὐτὸν πετεινόν.

Εὐκολώτατον εἶνε νὰ φθάσῃ τις μέχρι τοῦ τεμένου τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ δυσκολώτατον νὰ εἰσέλθῃ. Ὡ πόσοι μένουσιν ἐξω!

Saint-Martin

Ἐσπέραν τινὰ δύο φίλοι ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς παντομίμας συνομιλοῦν καθ' ἡν στιγμὴν διεξήγετο ἐν τῇ σκηνῇ διὰ νευματῶν δραματικῶν τι ἐπεισόδιον, θερμὸς ὁμως θιασώτης τῆς παντομίμας καθήμενος παραπλεύρως καὶ δυσανασχέτων ἐπὶ τούτῳ λέγει πρὸς τοὺς συνομιλοῦντας γείτονάς του μετ' ἀγανακτήσεως—Ἄλλὰ κύριοι πρέπει νὰ σιωπήσητε διὰ νὰ ἀκούσωμεν τί λέγουσιν ἐν τῇ σκηνῇ.

Ἀπροσδόκητος ἀνταπόδοσις.

Ἡ πρό τινος ἐνταῦθα ἀπροσδόκητος κληροδοτήσις νεανίου τινὸς φιλοπότου παρὰ τινος γραίας ἐπαίτιδος ἦν ἡλείε ὅπου ἂν συνήντα ὁ φιλοπότου νεανίας, ἀναπολεῖ εἰς τὴν μνήμην μας τὸ ἀκόλουθον ἐπισυμβάν ἐν Παρισίῳ ἐπεισόδιον.

Νεανίας τις, ὁ Εὐγένειος Β., κατώτερος ὑπάλληλος παρὰ τινι πλουσίῳ ἐμπόρῳ τῶν Παρισίων, ἐκληρονόμησε πρὸ ὀλίγου, ὄλους ἀπροσδόκητον τινὰ κληρονομίαν καὶ δι' ἄρκετὰ περίεργον αἰτίαν.

Ὁ Εὐγένειος Β., μεταβαίνων καθ' ἐκάστην πρῶταν, τὴν ἐνάτην ὥραν, εἰς τὸ γραφεῖόν του, ὦδεν πάντοτε σχεδὸν τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὅθεν συνήντα συνήθως εἰς τὸ αὐτὸ μέρος γέροντά τινα ἐπαίτην, οὗ τινος ἡ σεβασμια θέα τῷ ἐπρόξενει ἐντύπωσιν, καὶ τῷ ἔκαμε καθ' ἑβδομάδα μικρὰν τινα ἐλεημοσύνην. Οὕτως, ὁ ἐπαίτης καὶ ὁ νεανίας χωρὶς νὰ συνομιλήσωσι ποτέ, ἐγνωρίζοντο πρὸ πολλοῦ. Ἡμέραν τινὰ τοῦ παρελθόντος χειμῶνος, περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνός, τοῦτέστι ὅτε τὸ βαλάντιον τοῦ Εὐγενείου Β.... ἔπρεπε νὰ ἦναι κενόν, ἀφοῦ ἔδωσε τὸν τελευταῖόν του ὄβολον εἰς τὸν γέροντα, παρετήρησε συγγρόνως καὶ πτωχῆν τινα γυναῖκα, κρατοῦσαν τέ-

κνον εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, καὶ τείνουσαν πρὸς αὐτὸν τὴν χεῖρα.

Τὸ πρῶτον τοῦ κίνημα ἦτο νὰ ἐρευνήσῃ, εἰς τὸν κόλπον τοῦ, πλὴν δὲν ἤυρε τίποτε. Νὰ τὴν ἀφήσῃ, τῷ ἐφάνη σκληρόν, πρὸ πάντων μετὰ τὴν ἐλπίδα ἣν ἔδωκε τῇ γυναικὶ τὸ κίνημα τοῦ. Ὁ Εὐγένειος Β... ἐξήγαγε τότε ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ τὸ πρόγευμα, τὸ ὁποῖον ἐσυνείθιζε νὰ φέρῃ καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὴν ἐπαίτιδα, ἔπειτα ἀπεμακρύνθη χωρὶς νὰ σκεφθῇ κἄν, ὅτι διὰ τῆς πράξεώς του ταύτης ἐμελλε νὰ κερδίσῃ 800 φράγκων ἐτήσιον εἰσόδημα.

Ὁ γέρον ἐπαίτης εἶχεν ἀποθάνει πρὸ ὀλίγου, ἀφίνων παρακατατεθειμένα εἰς τινὰ συμβολαιογράφον 15,000 φράγκα περίπου, συνοδευόμενα μετὰ τινος διαθήκης, δι' ἧς ἄφινε γενικὸν κληρονόμον τοῦ τὸν Εὐγένειον Β... Ἰπῆρχε δ' ἡμερομηνία εἰς τὴν διαθήκην, φέρουσα τὴν ἡμέραν καθ' ἣν οὗτος εἶχε δώσει τὸ πρόγευμα εἰς τὴν πτωχὴν γυναῖκα. Ὁ γέρον ὠνομάζετο Ἰερώνυμος Σ... ὅστις δὲν εἶχε πλέον κἀνενα συγγενῆ καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον.

—Μά, φίλε μου, ἐμεῖς σοῦ εἶπαμε νὰ μᾶς φέρῃς μὴ ὅκᾳ κρασί καὶ ὄχι νὰ λείπουν σχεδὸν ἑκατὸ δράμια!

—Διατὶ ἀφοῦ ὅλα ἐφράγκαψαν νὰ μὴ γείνη καὶ ἡ ὅκᾳ μου κοιλὸ; ἀπαντᾷ μειδιῶν ὁ οἰνοπώλης Χ. πρὸς πελάτην τοῦ πρὸ ὀλίγου ἀποβαλλόντα τὴν φουστανέλαν χάριν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐνδυμασίας.

Ἄπο ποῦ εἶνε οἱ γάλοι, κουμπάρει; ἐρωτᾷ τις χωρικὸν πωλούντα Ἰνδικὰς ὄρνεις.

Ὁ ὄξυδερκὴς χωρικός, ἐνοήσας ὅτι ἀπλῶς ἠρωτήθη, τῷ ἀπαντᾷ ξηρῶς—ἀπὸ τῆ Γαλλίας κύριε.

Ἐν τινι περι ἐπιδόσεως ἀγωγῆς ἐκθέσει τοῦ ὁ δικαστικὸς κλητὴρ ἐπιπροστίθησι.—Καὶ μὴ εὐρῶν τὸν ἐναγόμενον ἐτοιχοκόλησα τὴν ἀγωγὴν ἐνώπιον μαρτύρων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ, πρὸς ἣν καὶ ἐπέδωκα αὐτήν.

Ἐπὶ τέλους κύριε πρέπει νὰ μοὶ δώσητε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ χρέους σας.—ὦ! φίλε μου μήπως ὀφείλω μόνον εἰς ὑμᾶς; Ἐὰν ἀρχίσω νὰ πληρῶνω τὰ χρέη μου τότε δὲν θὰ μείνη λεπτόν διὰ τὸν ἑαυτόν μου, πρὸς δὲν ἔχω τὸ σπουδαιότερον τῶν χρεῶν, τὸ ἀναπόφευκτον χρέος συντηρήσεως.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Κατασκευὴ ὕδατος Κολωνίας.

Λαμβάνετε ἐξ οἰουδήποτε φαρμακείου ἀνὰ τρία γραμμάρια ἐκ τῶν ἐπομένων οὐσιῶν: *esscuae de romariu—cédrat—citron—bergamotte neroli*. Ἐκ τούτων ποιεῖτε ἐγγύμα ἐν ἐνὶ κοιτογράφμῳ οἰνοπνεύματος ἀνύδρου (360) καὶ μετὰ δέωρον κατεργασίαν ἐν αὐτῷ, διηθεῖτε τὸ προϊόν καὶ ἐμβάλλετε εἰς φιάλας πρὸς χρῆσιν. Τὸ οὕτω παρασκευαζόμενον ὕδωρ τῆς Κολωνίας εἶνε ἄριστον καὶ εὐωνότατον.

◊—————◊◊◊—————◊

ΖΗΛΟΥΤΥΠΙΑ

Βαροῦσαν τὰ ὄργανα κ' ἐσειόταν τὸ σπῆτι,
Ἵ ὀλόφωτη σάλα χορὸς ἐκρατοῦσε,
Κ' ἐκείνη σὰν ἄλλη, θαρρεῖς Ἀφροδίτη
Ἵ τὰ κύματα μέσα τῆς πόλκας πετοῦσε,

Δειλὰ φωλιασμένη σὲ ἄλλου τὰ χέρια
Σὰν ἔβλεπα κάπου κρυφὰ ν' ἀνταμόγη
Μ' ἐκείνον τὰ μάτια τὰ δύο τῆς ἀστέρια
Ἄλλόκοτοι μέσα μ' ἐδάγκαναν πόνοι.

Φουρτούναις μοῦ δέρναν κρυφαῖς τὸ κεφάλι
Καὶ μέσα μου φεῖδια μοῦ βόσκαν τὰ στήθια
Ἐκείνη ἀπ' ἀγκάλῃ πετοῦσε σ' ἀγκάλῃ,
Τῆς ἔδιν' ἡ νύκτι φτερά γιὰ βοήθεια.

Σκεπτόμουνά πλέον νὰ μὴ τῆς μιλήσω,
Νὰ γίνω γιὰ λίγο κ' ἐγὼ πεισματάρης
Δὲν εἴξευρα ὅτι περριχοῦ τὸ θελήσω—
Ἄχ! ἤμουνα πλέον, στ' ἀλήθεια... ζηλιάρης
Ἀθῆναι 1882.

ΝΕΟΚΛΗΣ Γ. ΔΙΓΙΑΛΕΙΔΗΣ

Εἰς τὸν γιὸν μοῦ ΚΩΣΤΑΝ

Ἀναχωρεῖς;—Ἵ αὐτὸ τὸ μακρυνότατο ταξεῖδι τόσο πέρα,
μικρὸς καὶ χωρὶς σύντροφον, μικρὸς χωρὶς μητέρα,
πῶς θὰ κάμῃς;—ὁ δρόμος εἶναι μακρυνὸς κ' εἶνε πολλὸ σκοτάδι,
ὅλη τὴ μέρα μοναχὸ, καὶ μοναχὸ τὸ βράδυ;
μικρὸ παιδάκι τρυφερό, καὶ καλομαθημένο,
ν' εἶνε μοναχὸ κ' ἔρημο, στὴν ξενιτιά καὶ ξένο,
χωρὶς νὰ τὸ χαδεύουνε, χωρὶς νὰ τὸ φιλοῦνε,
χωρὶς μητέρα κ' ἀδελφὸ νὰ τοῦ γλυκομιλοῦνε;
Ἄ ὄχι.—Τὸ μακρυνὸ ταξεῖδι σου δὲν θὰ τὸ κάμῃς μόνος.
τόσον καλὸς, τόσον γλυκὺς μὴ σπεύδῃς ἐπιμόνως,
νὰ μᾶς ἀφήσῃς, ἴλιγο τι περιμένε, παιδίον,
δὲν θὰ σ' ἀφήσω μοναχὸν στὸ μάρμαρον τὸ κρῦνον.

Γ. ΠΕΤΟΥΣΗΣ.

ΑΣΜΑΤΙΟΝ

κατὰ τὸ Ἰταλικόν

Ὁραία φίλη μου
σκληρὰ δὲν εἶσαι
πλὴν δὲν λυπεῖσαι
τὰ δάκρυά μου

Ὅποταν περίξ μου
τὸ πᾶν θὰ σβύσῃ
καὶ θὰ μὲ κλείσῃ
τὸ κρῦνον μνήμα.

Ἄσπλαγγνος γόησα
πρὸς τί κωφεύεις
καὶ δὲν πιστεύεις
τὸν ἔρωτά μου.

ὦ! μάτην φίλη μου
θ' ἀναστενάξῃς
καὶ θὰ μὲ κράξῃς
εἰς πᾶν σου βῆμα.

Πειραιεῖ. Φεβρουαρίῳ 1890.